

Paikallisen kehittämistyön käsikirja

Osallistavuus sosiaalisen pääoman kehittäjänä

Eija Lahtinen ja Elina Vehmasto

2005

PAIKALLISEN KEHITTÄMISTYÖN KÄSIKIRJA

Osallistavuus sosiaalisen pääoman kehittäjänä

Eija Lahtinen ja Elina Vehmasto

Sosiaalista pääomaa kylille -hanke
2002-2005

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus 2005

Sisälllys

1. Johdanto	2
2. Sosiaalinen pääoma	4
3. Kylätoiminnan reunaehdot	7
4. Osallistava kehittämistyö	9
5. Osallistava kyläsuunnittelu	12
6. Osallistava kyläohjelmatyö	15
7. Sosiaalisen pääoman kehittämisvälineet ja mittarit	17
8. Työohjeet	20
8.1 Kyläsuunnitelman työohjeet	20
8.1.1 Kyläsuunnitteluprosessi	20
8.1.2 Kyläsuunnitteluryhmä	21
8.1.3 Kyläkysely	22
8.1.3.1 Kyselylomake	22
8.1.3.2 Kyläkyselyn saatekirje	24
8.1.3.3 Kyselylomakkeiden monistus ja palautuskuori	24
8.1.3.4 Kyselylomakkeiden jakelu ja takaisinkeräys	24
8.1.3.5 Kyläkyselystä ja kyläkokouksesta tiedottaminen	24
8.1.3.6 Kyläkyselyn yhteenvedon tekeminen	25
8.1.4 Kyläkyselyn yhteisöllinen arviointi	26
8.1.5 Kyläsuunnitelma	27
8.1.6 Kyläsuunnitelman julkistaminen ja jakelu	29
8.2 Kyläohjelman työohjeet	30
Liitteet	
Kyläsuunnittelu	
Kyläsuunnittelun vaiheet	Liite 1
Kyläkyselyn saatekirjemalli	Liite 2
Kyselylomake	Liite 3
Kyläkyselyn koodauspohja	Liite 4
Mind map -malli	Liite 5
Sähköinen laskentapohja	Liite 6
Kyläkyselyn yhteisöllinen arviointimalli	Liite 7
Kyläsuunnitelmamalli	Liite 8
Kyläohjelma	
Kyläohjelman vaiheet	Liite 9
Kyläohjelmamalli	Liite 10

Lähteet

1. Johdanto

Sosiaalista pääomaa kylille –hanke syntyi ajatuksesta kehittää sosiaalista pääomaa osana kylän kehittämistyötä, koska useissa yhteyksissä oli havaittu, että sosiaalinen pääoma on se tekijä, joka pitää kehittämisen käynnissä ja vie yhteisöjen asioita eteenpäin. Ilman sosiaalisen pääoman kehittämistä hankkeiden käynnistämä toiminta usein päättyy hankkeiden päättyessä. Uusien toimintojen lakastuminen hankerahoituksen loppumisen myötä oli esim. EU-ohjelmien arvioinneissa päätelty johtuvan siitä, että hankkeiden aikana ei oltu kiinnitetty huomiota yhteisön sosiaalisen pääoman kehittämiseen. Hankkeiden "moottorina" oli toiminut pelkästään hankerahoitus, jonka loppuminen lopetti myös uudet toiminnot yhteisöissä. Myös Maailmanpankki on ollut jo pitkään kiinnostunut sosiaalisesta pääomasta, joka on todettu merkittävämmäksi kehityksen selittäjäksi kuin fyysiset resurssit. Näistä lähtökohdista Sosiaalista pääomaa kylille -hankkeen tehtäväksi tuli kehittää työskentelymenetelmiä ja mittareita niin, että sosiaalinen pääoma kasvaa samalla kun tehdään erilaista kehittämistyötä kylillä.

Sosiaalista pääomaa kylille –hankkeen tavoitteet:

- Kytkeä sosiaalisen pääoman asiat osaksi normaalia hanketyötä.
- Tehdä sosiaalinen pääoma näkyväksi osaksi paikallista kehittämistyötä.
- Mallittaa sosiaalisen pääoman prosessit paikalliseen kehittämistyöhön sopiviksi.
- Kehittää sosiaalisen pääoman mittareita ja itsearviointia.
- Auttaa heikosti kehittyneitä yhteisöjä pääsemään omaehtoisen kehittämistyön pariin.
- Tukea sellaisen paikallisen kehittämistyön toimintakulttuurin syntyä, mikä pystyy tuottamaan kestäviä kehitysvaikutuksia ja pysyviä taloudellisia tuloksia kylätasolta maakuntatasolle.

Sosiaalista pääomaa kylille -hankkeen tavoitteena oli tuottaa kylätoimijoille ja paikallisen kehittämistyön tekijöille käytännön materiaalia, jonka avulla sosiaalista pääomaa voi kehittää myös päivittäisissä rutiineissa.

Hanketta toteutettiin kahdessa kunnassa, Hausjärvellä ja Jokioisilla. Hankkeen sosiaalisen pääoman kehittämisprosesseiksi valittiin kyläsuunnittelu- ja kyläohjelmatyöt. Kohdekunnissa tehtiin kyläsuunnitelmat kylille ja kyläohjelma koko kunnan tasolle. Kyläsuunnittelmatyön ohessa kokeiltiin sosiaalisen pääoman –mittareiden käyttämistä osana kyläkyselyä. Näissä kunnissa käytetyt työmenetelmät ja -prosessit on esitelty paranneltuina versioina tässä käsikirjassa. Käsikirjan ohjeet ja mallit on laadittu niin, että niiden avulla on mahdollista toteuttaa kyläsuunnittelua ja kyläohjelmatyötä sosiaalista pääomaa tuottaen.

Hankkeen hallinnoijana toimi MTT Ympäristöntutkimus (Jokioinen). Hanke toteutettiin MTT Ympäristöntutkimuksen ja Bircaterra ky:n yhteistyönä. Hanketyöstä vastasivat tutkija Elina Vehmasto (MTT) ja yhteisövalmentaja Eija Lahtinen (Bircaterra ky).

Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat seuraavat henkilöt:

Timo Kukkonen	Hämeen TE-keskus
Marja-Liisa Tapio-Biström	MTT Taloustutkimus
Kirsi-Marja Mäkinen	Hausjärven kunta
Kristiina Liinaharja	Hämeen Kylät ry
Elina Leppänen	Päijät-Hämeen Kylät ry
Veli-Matti Pura	LounaPlussa ry, puheenjohtaja
Hilkka Vihinen	MTT Taloustutkimus
Sirpa Kurppa	MTT Ympäristöntutkimus
Eija Lahtinen	Bircaterra ky
Elina Vehmasto	MTT Ympäristöntutkimus

Hanke toteutettiin 1.8.2002 - 31.5.2005. Hanketta ovat rahoittaneet Hämeen TE-keskus (ALMA-rahoitus), Hausjärvi, Jokioinen, kylät, Bircaterra ky ja yksityiset liikeyritykset.

***Onnekkaita ovat ne,
jotka ovat kaatuneet
rähmälleen useasti
- mutta nousseet
uudelleen jaloilleen.***

Pam Brown

2. Sosiaalinen pääoma

Yhteisön sosiaalinen pääoma käsittää sekä yhteisön sisäisen että sen ulkoisen vuorovaikutuksen. Käytännössä sosiaalinen pääoma näkyy yhteisön jäsenten kykyinä toimia yhdessä ja löytää yhteisiin ongelmiinsa toimivia ratkaisuja. Sosiaalista pääomaa muodostuu yhteistyössä, kun osapuolten välillä valitsee luottamus, tiedonkulku on tehokasta ja yhteistyöllä on selkeät pelisäännöt. Kokemukset onnistuneesta yhteistyöstä rakentavat pohjaa uusille yhteistyöhankkeille. Alueiden menestymisen takana on myös yhteisöllinen identiteetti ja hyvä alueellinen itsetunto, jota sitäkin voidaan tietoisesti kehittää.

Kylän sosiaalinen pääoma näkyy esim. seuraavissa asioissa:

- Kuinka kyläläiset keskenään hoitavat kylänsä asioita?
- Kuinka kylää koskevista asioista voidaan puhua?
- Kuinka hyvin kaikki kylällä toimivat yhdistykset ja seurat tekevät yhteistyötä kylän asioiden hoitamiseksi?
- Miten yhteistyö sujuu oman kunnan kanssa ja muiden kylän ulkopuolisten tahojen kanssa?
- Miten vilkkaasti kyläläiset ovat tekemisissä keskenään yhteisten asioiden hoitamiseksi?
- Miten kyläläiset luottavat toinen toisiinsa?
- Miten kyläläiset tuntevat oman kylänsä juuret ja historian?
- Mitä kylällä tehdään kylähengen vahvistamiseksi?

Maaseudun kehittämisessä on jo pitkään puhuttu ns. valtauttamisesta, jolla viitataan juuri yhteisön sosiaaliseen pääomaan ja sosiaalisen kapasiteetin vapauttamiseen, jonka varassa voidaan saada aikaan pysyviä taloudellisia tuloksia alueelle. Asian merkitys korostuu nykyisessä nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassamme – selviytyäkseen maaseudun on pystyttävä jatkuvasti muuttamaan toimintatapojaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Yritysorganisaatioiden kehittämisessä on jo otettu käytännöksi, että ensimmäiset kehittymisen mittarit liittyvät toimintakulttuuriin ja toimintatapoihin. Vasta kun organisaatio on saatu toimimaan menestystä kumuloivalla tavalla, voidaan odottaa uusia palveluita, tuotteita ja taloudellista tulosta.

Kylän sosiaalista pääomaa voidaan vapauttaa ja toimintakulttuuria muuttaa esim. seuraavilla tavoilla:

- Arvostetaan erilaisia mielipiteitä.
- Pidetään kaikkia kylällä asuvia tai lomailevia ihmisiä tasavertaisina kyläläisinä.
- Varmistetaan, että kaikilla kyläläisillä on saatavilla kaikki tieto kylän asioista.
- Organisoidaan kylän seurat ja yhdistykset toimimaan nykypäivän vaatimusten mukaisesti.
- Jaetaan tehtäviä ja vastuita vastuuhenkilöille ja työryhmille.
- Muutetaan kokouskäytäntöjä.
- Selvitetään kyläläisten tarpeita ja toiveita.
- Hankitaan yhteistyökumppaneita, jotka hyötyvät yhteistyöstä kylän kanssa.

Ohjelmaperusteinen maaseudun kehittäminen ilman kaikkein heikoimpien kylien ja alueiden kehittämistä on pitkällä aikavälillä kohtalokasta, koska tämä toimintatapa painottaa “menestyksen maantiedettä“. Menestyneet kylät ja alueet, joilla on luonnostaan sosiaalista pääomaa, vahvistavat asemaansa. Sosiaalista pääomaa kylille –hankkeen tarkoituksena on ollut ajatus, että myös heikommille alueille voidaan antaa välineitä omaehtoisuuden kehittämiseen. Sosiaalisen pääoman ja omaehtoisuuden kehittämisessä keskeisessä asemassa on osallistava toimintakulttuuri.

Heikoimmin kehittyvien kylien sosiaalista pääomaa voidaan kehittää esim. seuraavasti:

- Kunnan kyläyhteyshenkilö järjestää kylällä osallistavia kyläkokouksia.
- Kunta organisoii osallistavan kyläsuunnitteluhankkeen, johon kaikki kylät osallistuvat - hankevetäjä auttaa heikoimmin kehittyneitä kyliä osallistavasti.
- Toimintaryhmä organisoii osallistavan kylien kehittämishankkeen alueellaan - hankevetäjä auttaa heikoimmin kehittyneitä kyliä osallistavasti.

Sosiaalista pääomaa kylille -hankkeessa sosiaalista pääomaa lähestyttiin jakamalla kehittämistyö toimintakulttuuria ja –tapoja käsittävään sosiaaliseen pääomaan ja materiaalisia asioita sisältävään fyysiseen pääomaan. Kestäviin kehittämistuloksiin tähtäävässä kehittämistyössä molemmat puolet tulee yhdistää osaksi hanketyötä seuraavan kaavion mukaisesti:

Kehittämistyön jakautuminen sosiaaliseen ja fyysiseen pääomaan	
<p>Sosiaalinen pääoma</p> <ul style="list-style-type: none"> • Painottuu muutoksenhallintaan • Yhteisön jatkuva kehittyminen 	<p>Fyysinen pääoma</p> <ul style="list-style-type: none"> • Painottuu konkreettisten tehtävien hoitamiseen • Yhteisön selviytyminen nykyhetken tilanteesta
<p>Leaderkulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihmisten johtamista tunteiden avulla • Osallistavat, kyseenalaistavat ja luovat menetelmät • Laadulliset indikaattorit ja mittarit 	<p>Managerikulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asioiden johtamista järkiperustein • Johtajakeskeiset, tehokkaat ja taloudelliset menetelmät • Määrälliset indikaattorit ja mittarit
<p>Tulokset</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roolimuutokset • Paikallinen johtajuus • Yhteisön itsetunto • Osallistava toimintakulttuuri • Osallistavat toimintatavat • Innovaatiokyky • Yhteistoiminnallisuus • Muutoksen käsittelytaidot • Omien henkisten ja fyysisten voimavarojen hallintakyvyt • Yhteydet sidosryhmiin • Verkostoituminen 	<p>Tulokset</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tuotteet • Palvelut • Työpaikat • Yritykset • Rakennukset • Koneet ja laitteet • Liikevaihdon kasvu
Pysyvät ja kestävät kehittämistulokset	

Hankkeessa sosiaalinen pääoma jaettiin viiteen osa-alueeseen, samoin kuin tehtiin Maa- ja metsätalousministeriön teettämässä toimintaryhmien sosiaalisen pääoman mittaamiseen ja kehittämiseen opastavassa julkaisussa (Vehmasto, Vuorio & Lahtinen 2003). Seuraavassa kaaviossa sosiaalinen pääoma on esitetty osana inhimillisiä resursseja, joista osa koostuu inhimillisestä eli yksilöllisestä pääomasta ja osa koostuu sosiaalisesta pääomasta eli yhteisöllisestä pääomasta. Lisäksi kaaviossa on esitetty inhimillisen ja sosiaalisen pääoman viisi eri osa-aluetta, joiden määrittelyssä on sovellettu Michele Borban (1989) itsetunnon osatekijöitä:

Inhimilliset resurssit	
Inhimillinen pääoma (Yksilöllinen pääoma)	Sosiaalinen pääoma (Yhteisöllinen pääoma)
1. Turvallisuus • Fyysinen ja emotionaalinen turvallisuus	1. Luottamus • Arvot, normit ja toimintatavat
2. Itsetuntemus • Fyysinen ja psyykinen olemus	2. Identiteetti • Historia, nykytila ja toimintaympäristö
3. Yhteenkuuluminen • Suhteet perheeseen, ystäviin ja kanssaihmiisiin	3. Kumppanuus • Yhteisön sisäiset ja ulkoiset kumppanit, organisaatiot ja vastuunjako
4. Elämänura • Päämäärä, tavoitteet ja vastuullisuus	4. Tahto • Visio, strategia, resurssit ja toteutus
5. Kompetenssi • Tiedot, taidot ja ammattitaito	5. Osaaminen • Yhteisön tiedot ja taidot, osaamisen kehittäminen, seuranta ja arviointi
Omaehtoisesti kehittyvä yksilö	Omaehtoisesti kehittyvä yhteisö
Omaehtoinen kehitys	

Kaavio 2.

Edellä kuvattuja kaavioita on käytetty apuna, kun hankkeessa on kehitetty sosiaalisen pääoman kehittämisvälineitä ja mittareita. Kaavio 1. luo perustan erilaisille työprosesseille ja kaavio 2. painottuu kyläkyselyn väittämien laadintaan.

3. Kylätoiminnan reunaehdot

Sosiaalista pääomaa kylille -hankkeen menetelmien ja mittareiden kehittämisessä on lähdetty siitä, että ne mahdollisimman joustavasti soveltuvat kylätoimintaan. Kylätoiminta on asukkaiden vapaaehtoista ja vapaa-aikana tapahtuvaa toimintaa oman kylänsä hyväksi. Menetelmät eivät siten voi olla työläitä ja yhdellä kehittämiskerralla ajallisesti pitkiä prosesseja. Lähtökohtana on ollut, että kylällä tapahtuvat tilaisuudet on rajattu kestämaan noin pari tuntia, jolloin ne voidaan toteuttaa iltatilaisuutena. Myös käytettävät välineet on valittu niin, että niitä voidaan käyttää vaatimattomasti varustelluissa kokoustiloissa. Lisäksi työmenetelmät ovat sellaisia, että eri koulutustaustan omaavat henkilöt voivat osallistua niihin turvallisesti.

Menetelmien kehittämisessä on mietitty niiden taloudellisuutta. Kylillä ei yleensä haluta tuhjata rahoja papereihin ja monisteisiin, joten menetelmät ovat mahdollisimman vaatimattomasti, mutta silti toimivasti toteutettavia. Hankeaikanaan ei ole siten panostettu nelivärijulkaisuihin, vaan siihen että tieto leviää mahdollisimman laajasti kylien jokaiseen talouteen.

Eräs reunaehto on se, että kylätoiminnan tulee olla kyläläisten toimintaa. Tämän takia on hankkeessa etsitty menetelmiä, jotka perustuvat yhteisölliseen kehittämistyöhön, jossa kylän suunnitteluryhmä (3-6 henkilöä) on vain työrukkanen puhtaaksikirjoitustyötä, tiedotteiden jakamista yms. varten.

Avoimuus kaikkien kyläläisten osallistumiselle on ollut peruslähtökohta työtavoille ja -vaiheille. Avoimuuteen liittyy myös ajatus, että kaikki eivät aina osallistu. Osallistumattomuus on osa kylätoimintaa, koska asukkaiden elämäntilanteet, työolosuhteet ja mielikuvat kylätoimintaa kohtaan vaihtelevat. Osallistumattomuutta ei siten ole pidetty ongelmana, vaan normaalina ilmiönä, joka on osa kylätoimintaa. Tärkeintä on pitää kaikki kehittämistyön vaiheet avoimina kaikille kyläläisille.

Eräs tekijä menetelmien kehittämiselle on ollut se, että kylä ei ole samalla lailla ajattelevien asukkaiden yhteisö. Kyläyhteisössä on erilaisia jännitteitä historiasta ja tästä ajasta. Kylän sisällä toimivat yhdistykset ja seurakunnat eivät välttämättä tee yhteistyötä. Myös yhteydet omaan kuntaan ja muihin kylän ulkopuolisiin sidosryhmiin voivat olla huonot tai olemattomat. Kylätoiminnan johdossa voi olla henkilöitä, jotka ovat vuosien saatossa sokeutuneet omista ajatuksistaan, jotka eivät muita kyläläisiä kiinnosta. Kylä voi olla yhtä lailla omiin sotkuihinsa sotkeutunut organisaatio kuin mikä tahansa muukin organisaatio. Ratkaisukeskeinen työote on siten valittu asioiden käsittelytavaksi ongelmakeskeisyyden sijasta, joka usein johtaa vain pahenevaan tilanteeseen, kun syvennyttään selvittämään ongelmien syitä. Ongelmakeskeisyys myös usein suuntautuu menneisyyteen, eikä tulevaisuuteen.

Jokainen kylä lähtee kehittämään kylänsä omista lähtökohdistaan. Jokainen kyläsuunnitelma on siten heijastuma kylän senhetkisistä taidoista ja resursseista. Jokainen kylä osaa asettaa omat tavoitteensa ja toimenpiteensä sille tasolle kuin ne ovat mahdollista toteuttaa. Ulkopuolinen kehittäjä voi vain tarjota kylälle sellaista kehittämisprosessimallia, jonka avulla kylä voi siirtyä hyvälle kehitysuralle turvallisesti ja omia taitojaan ja resurssejaan kehittäen.

Menetelmien reunaehdot:

- Joustavasti sovellettavia työvaiheita.
- Työmäärältään ja aikatarpeeltaan vapaaehtoistoimintaan sopivia.
- Tarvittavat välineet ja tilat löytyvät joka kylältä.
- Eri koulutustaustan omaavat kyläläiset voivat osallistua turvallisesti.
- Taloudellisia ja avoimia työtapoja ja -vaiheita.
- Perustuvat yhteisölliseen kehittämistyöhön.
- Osallistumattomuus hyväksytään.
- Voidaan käyttää vaikka kylällä olisi jännitteitä ja ristiriitoja.
- Jokainen kylä lähtee omista lähtökohdistaan.
- Kehittämisprosessit ohjaavat kylän omaehtoiselle kehittämisuralle.

***Suurin virhe on olla tekemättä mitään,
Koska voi tehdä niin vähän.***

Sydney Smith

4. Osallistava kehittämistyö

Pitkän uran osallistavana tutkijana Afrikassa tehnyt Marja-Liisa Swantz (2004) on nähnyt, että käsite osallisuus/osallistuminen/osallistaminen, participation, on tullut yleiseen käyttöön kehityskeskustelussa. Se on kehitystyön ytimessä eikä sen marxilaisia juuria ole muisteltu, kun Maailmanpankin johtavat virkailijat ovat ottaneet sen käyttöön. Osataanko sille antaa sen vaatima tila ja aika, on kysymys erikseen. Kansalaisten osallisuutta vaativa toimintatutkimus on sekä aikaa että vaivaa vaativa lähestymistapa, oli kyseessä tutkimus tai itse kehitystyö, siksi sen toteuttamiseen on etsitty lyhennettyjä muotoja. (Swantz 2004, 361-362).

Työn kohteina pidettyjen ihmisten ja yhteisöiden oma osallistuminen eri vaiheisiin suunnittelusta toteutukseen on se taikasana, jota Maailmanpankin kehitysohjelmia myöten tai niiden innoittamana on vihdoin suostuttu korostamaan ja ottamaan käyttöön kehitystyössä. Korostus kulkee yhtä jalkaa paikallishallinnon uudistamisen kanssa, joka sekin perustuu kansalaisten osuuden vahvistamiseen alkaen kylätasolta. (Swantz 2004, 364).

Yritysvalmentajana ja kouluttajana toiminut Torfinn Slåen (2004) on huomannut omassa kehittämistyössään, että perinteiset projektit perustuvat malliin, joka on kehitetty aikaa sitten hyvin staattisiin olosuhteisiin. Malli toimii hyvin projekteissa, joissa lopputulokset ovat konkreettisia ja ennustettavissa, ja joiden aikana tapahtuu vain rajallinen määrä muutoksia. Perinteisten projektien staattinen luonne heijastuu dokumentointiin, työväliseisiin ja projektikoulutukseen sekä myös käytettyihin projektikokousmalleihin. (Slåen 2004, 7).

Perinteiset projekti on periaatteessa jaettavissa kahteen päävaiheeseen: suunnitteluun ja toteuttamiseen. Projekti suunnitellaan ensin yksityiskohtaisesti ja suunnitelmat toteutetaan siten enemmän tai vähemmän mekaanisesti. Muuttuvassa maailmassa projektit eivät ole suunniteltavissa ja toteutettavissa selkeän suoraviivaisesti. Sen sijaan tarvitaan jatkuvaa vuorovaikutusta suunnittelun ja toteutuksen välillä. (Slåen 2004,7).

Yleisesti tunnettu ongelma perinteisissä projekteissa on etenkin toteuttajien sitoutumattomuus projektiin. Sitoutumisen idea on siinä, että osallistajat ja toteuttajat otetaan mukaan jo suunnitteluprosessiin. Yleensä tapahtuu kuitenkin niin, että säästääkseen aikaa ja tunteakseen itsensä tehokkaiksi projektipäälliköt tekevät itse projektisuunnitelman tai yhdessä pienen asiantuntijaryhmän kanssa. Suunnitelmat esitellään sitten toteuttajille paperilla tai suullisissa kokouksissa. (Slåen 2004, 9).

Osallistavan tutkimuksen ja samoin kehitystyön käytännön toteutuksessa vaikeutena on, että yliopistoissa ja korkeakouluissa koulutuksensa saavat tutkijat, tulevat virkailijat, hankkeiden suunnittelijat ja arvioijat eivät saa tietoa osallisuustutkimuksen alkeistakaan. Sitä tuskin mainitaan edes mahdollisuutena menetelmäkursseilla. Swantz (2004) on nähnyt toimiessaan "kentällä", että yliopistojen ja korkeakoulujen yhteistyö yhteisöjen kanssa supistuu siihen, että tutkijat tulevat "kentälle" valmiiksi laatimiensa toimintatapojen kera. Saatuaan "kentältä" tarvitsemansa tiedot he katoavat kammioihinsa ja lähettävät tutkimuksen tulokset hienoilla papereilla osallistujille. Jos hyvin sattuu, he tulevat selittämään tuloksiaan, usein ilman mitään keinoja osallistaa

tutkittavia edes keskusteluun näitä oletetusti koskevista ongelmista. Loppukaneetti "Onko kysymyksiä?" ei riitä keskustelun käynnistämiseksi (Swantz 2004, 367).

Tieteen nimissä omaksuttujen olettamusten varaan kehitetyistä ja kansainvälisesti hyväksytyistä menetelmistä ei uskalleta luopua, vaikka terve järki puhuisi muuta. Jatkuvasti uskotaan objektiivisiksi määriteltyjen menetelmien olemassaoloon ja paremmuuteen. Arjen järki sanoo, että paras tapa arvioida jonkun tekemää työtä on tehdä se yhdessä hänen kanssaan, jolloin hänen omat pyrkimyksensä, tavoitteensa ja tapansa hahmottaa asia voidaan yhdistää ulkopuolelta tuleviin vaatimuksiin ja kriteereihin ja molemminpuolisesti ymmärtää tilanne ja mahdollisuudet parempaan suoritukseen. Arvioinnissahan ei pyritä antamaan arvosanoja eikä kilpailuttamaan työtä eri tahojen kanssa. Tavoitteena on löytää mahdollisimman hyvä tapa suorittaa kyseessä oleva työ, nähdä, onko se yleensä mahdollinen annetuissa olosuhteissa, ja samalla löytää uusia tavoitteita ja mahdollisuuksia. Nykyinen arviointimenetelmä ei ole vähimmässäkään määrin luova. (Swantz 2004, 370).

Osallistava arviointi, evaluaatio, olettaa, että tarjotun palvelun käyttäjillä tai avun vastaanottajilla on paras tieto omasta tilanteestaan. He pystyvät parhaiten avoimaan, onko heihin kohdistuva tai parhaassa tapauksessa heidän kanssaan suoritettu toiminta parantanut heidän tilannettaan. Ottamalla osaa arviointiin muutenkin kuin vastaten heille osoitettuihin kysymyksiin he myös ymmärtävät, mitä oletuksia ja tavoitteita ulkopuolelta tulevilla toimijoilla on ollut. Se auttaa molemmin puolin korjaamaan väärät luulot ja luomaan ymmärrystä todellisista tarpeista ja molemminpuolisista mahdollisuuksista. Kehitysyhteistyö on konsulttien käsissä, siksi myös konsultin työstämien toimijoiden mukana olo arvioinnin eri vaiheissa valaisee tilannetta molemmin puolin. Se antaa käsityksen siitä, miten toimijat ovat hahmottaneet työn, mutta se antaa heille myös mahdollisuuden oppia ulkopuolisten näkemyksestä. (Swantz 2004, 371).

Osallisuus-käsite on vähitellen tulossa keskeiseksi koulutuksessa, yrityksissä ja eri työmuodoissa. Tämä kehitys on tulosta siitä, että yhteiskunta ei millään tasolla tule toimeen ilman, että käytännössä opittu arkitieto liitetään saumattomasti siihen tietoon, jota toistaiseksi pantataan tietyn erityisryhmän tietona tieteellisissä laitoksissa. Swantz (2004) on ymmärtänyt, minkälainen valtava tieto- ja kokemusmäärä sisältyy erilaisten ihmisten elämään ja työhön. Sen jälkeen hänestä on ollut mitä luonnollisinta liittää eri tasojen ihmiset yhdessä tuottamaan tietoa. Sen tiedon ensimmäinen mitta on käytännön toteutuksessa. Toiseksi vasta tulee sen kirjoitettu tulos. Tämä ei tarkoita, että jokin kemiasta tuttu kokeiden tekeminen tuodaan ihmisten yhteiselämän tasolle ja ihmisistä tehdään koekaniineja. Siinä tehtävässä heitä on käytetty niin kauan kuin kysely- ja haastattelututkimuksia on tehty. Niissä tutkija hallitsee kysymykset ja ongelmat ja sokeasti annetut vastaukset vastaajien tietämättä, mihin ja miten tutkija tulee heiltä saamansa tiedon käyttämään. Yhteisesti tuotetulle tiedolle on löydettävä sen tuottamisen muodot ja toimintapaikat. (Swantz 2004, 386).

Osallistavan kehittämistyön tarve ja periaatteet:

- Muuttuvassa maailmassa suunnittelu ja toteutus limittyvät.
- Asiantuntijat ja paikalliset ihmiset sitoutuvat, jos he saavat osallistua kehittämistyöhön sen jokaisessa vaiheessa suunnittelusta toteutukseen.
- Arkitieto liitetään tieteelliseen tietoon.
- Asiantuntijat ja paikalliset ihmiset oppivat toinen toisiltaan.
- Asiantuntijat ja paikalliset ihmiset arvioivat yhdessä tehdyn kehittämistyön.
- Osallistavaa kehittämistyötä tehdään siihen soveltuvilla menetelmillä, prosesseilla ja toimintatavoilla.

*Jos ajattelemme tappiota,
sen me tulemme saamaan.
Jos olemme päättämättömiä,
meille ei tapahdu mitään.
Meidän täytyy vain valita jokin
suurenmoinen tehtävä
ja tehdä se.*

Maharishi Mahesh Yogi

5. Osallistava kyläsuunnittelu

Kyläsuunnitelmia on aikaisemmin tehty esim. vanhoissa seutukaavaliitoissa ja eri oppilaitoksissa opinnäytteinä. Nykyisinkin monet kyläsuunnitelmat syntyvät jonkin asiantuntijan tai opiskelijan tekeminä töinä. Joissakin tapauksissa joku kyläläinen on yksinään kirjoittanut kyläsuunnitelman tai kylän pieni työryhmä on sen kirjoittanut. Tällaiset kyläsuunnitelmat olivat ja ovat lähinnä kirjoittajan näkemys kylän kehittämisasioista. Tällaisten suunnitelmien painotus on nykytilan tarkassa tilastollisessa ja aineellisessa kuvauksessa sekä kirjallisessa esitysmuodossa. Kyläyhteisön edustajat saavat yleensä valmiin kirjamaisen kyläsuunnitelman käteensä, kun kirjoittaja lopettaa työnsä. Lopuksi kyläsuunnitelma laitetaan kunniapaikalle kirjahyllyyn pölyttymään. Tällaisella kirjoittajakeskeisellä tavalla tehtynä suunnitelmien toteuttamiseen eivät sitoudu kylät eivätkä muutkaan tahot.

Kirjoittajakeskeisten kyläsuunnitelmien, joiden kytkös kyläläisiin on ollut olematonta laadintatyön aikana, yhteys käytännön toimenpiteisiin on heikko. Yleensä kirjoittajakeskeiset kyläsuunnitelmat eivät ole ohjanneet kyläyhteisön omaehtoista kehittämistyötä. Suunnitelmat ovat olleet myös niin kalliisti painettuja, että niitä ei ole voitu jakaa joka talouteen kylän alueella ja siten niiden sisältö on jäänyt kyläläisille vieraaksi. Monissa vanhoissa kyläsuunnitelmissa voi olla hyviä perustietoja kylän historiasta, maaperästä ja luontokohteista, joten ne voivat toimia nykyisten kyläsuunnitelmien lähdemateriaalina tai joidenkin toimenpiteiden toteutuksen apuna.

Kyläsuunnitelmia tarvitaan kuitenkin entistä useammin, koska kylät ja asuinalueet joutuvat yhä enemmän huolehtimaan oman alueensa kehittämisestä yhteistyössä kuntien ja valtion viranomaisten, naapurikylien ja muiden sidosryhmien kanssa. Kyläsuunnitelmat ovat usein liitteinä haettaessa rahoitusta kunnilta tai EU:n ohjelmista. Kylien hankkeiden rahoitus edellyttää voimassa olevaa kyläsuunnitelmaa tai vastaavaa suunnitelmaa. Kyläsuunnitelmien avulla rahoittajat näkevät, että kylän esittämä hanke tukee kylän pitkän tähtäimen kehittämistä ja että hankkeen takana on kyläyhteisön yhteinen näkemys ja tahto. Kyläsuunnitelma on oman kylän kehittämisen väline.

Omaehtoisuuden korostuessa kylien kehittämisessä on kyläsuunnitelmat myös tehtävä mahdollisimman paljon kylän omin voimin. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitelman tekoon osallistuu muitakin kuin vain suunnitelman kirjoittaja tai kyläsuunnitteluryhmä. On tärkeätä pitää suunnittelun aikana kyläkokouksia, joissa kyläläiset yhdessä pohtivat kylänsä kehittämistä, ja tiedottaa kylätiedotteilla suunnittelutyön vaiheista kyläläisille. Useilla kylillä kylätoimintaan on saatu mukaan kyläsuunnitteluprosessin aikana uusia toimijoita, kun työ on tehty osallistavasti.

Monissa kyläsuunnitteluhankkeissa on todettu, että ulkopuolisen asiantuntijan käyttö parantaa kyläsuunnitelmien laatua ja varmistaa hyvän osallistavan suunnitteluprosessin kylillä. Ulkopuolinen asiantuntija voi opastaa ja neuvoa kyläläisiä osallistavan suunnittelutyön eri vaiheissa, ja jos opastus toteutetaan yhdessä muiden kunnan kylien edustajien kanssa, voivat eri kylien edustajat oppia toinen toisiltaan hyviä käytännön suunnittelumenetelmiä ja asioiden toteutustapoja. Kyläsuunnitelman varsinainen kirjoittaminen on kuitenkin tehtävä mahdollisimman paljon kyläläisten omin voimin, koska kyläsuunnittelun tulee olla osa normaalia

osallistavaa kylätoimintaa ja suunnitelmaa on jatkossa voitava joustavasti muuttaa kylän yhteisten päätösten mukaisesti.

Kyläsuunnitelman tekoon ei kannata uhrata liikaa aikaa, koska asiat muuttuvat ja pitkään tehty suunnitelma voi olla syntyessään jo vanhentunut. Tärkeintä on laittaa työ käyntiin ja tehdä sellainen suunnitelma kuin kylän voimavaroin ja taidoin saadaan aikaiseksi. Kyläsuunnitelma on kylän oma strategiapaperi, jonka laadinnan aikana ei tehdä valmiiksi esim. kylähistoriaa, kyläkaavaa tai jotain muuta aikaavievää toimenpidettä. Osallistavasti tehty kyläsuunnitelma pystytään tekemään noin 4-6 kuukaudessa.

On muistettava, että jokainen kylä tekee näköisensä suunnitelman omien voimavarojensa ja tarpeidensa mukaisesti. Suunnitelma voi olla noin 8-15 sivua, joiden sisältö tarkistetaan vuosittain. Tärkeätä ei ole hieno ja pitkä suunnitelma, vaan suunnitelma, joka selkeästi kertoo kylän kehittämistavoitteet ja –toimenpiteet. Lisäksi suunnitelma on tarkistettava vuosittain: mitä on tehty ja mitä aiotaan lähivuosina tehdä?

Kyläsuunnitelman teko on oppimisprosessi, joten vain tekemällä oppii tekemään kylänsä kehittämistyötä kyläsuunnitelman avulla. Suunnittelu voidaan toteuttaa esim. kunnan tai toimintaryhmän kylien yhteisenä kyläsuunnitteluhankkeena, joka tukee ja auttaa kylien osallistavaa suunnittelutyötä vaihe vaiheelta koko kyläsuunnittelutyön ajan. Paras tapa on tehdä kuntakohtaisesti kyläsuunnitelmat kunnan kaikille kylille samanaikaisesti ja -tahtisesti. Kuntakohtaisesti toteutettuna syntyy kyläsuunnitelmien lisäksi hyvä pohja sekä kylien väliselle että kylien ja kunnan väliselle yhteistyölle.

Kylien ohjaus voidaan toteuttaa kylien yhteisinä kokoontumisina noin 3-4 viikon välein. Suunnittelukokoontumisiin osallistuu joka kylältä noin 2-4 henkilöä ja kylällä toimii nimetty suunnitteluryhmä. Lisäksi joka kylällä tehdään kyläkysely ja pidetään kaksi kyläkokousta osallistavilla menetelmillä, jolloin kyläläiset yhdessä määrittelevät kyläsuunnitelman sisällön. Kyläsuunnitteluryhmä toimii vain teknisenä toimijana, joka saa suunnitelman sisällön suoraa kyläläisiltä.

Usein kyläläiset miettivät, että kannattaako kyläsuunnittelu, osataanko sitä tehdä ja ehtiikö sitä tehdä. Monet esimerkit ja kokemukset erilaisista kylistä todistavat, että osallistavasti toteutettu kyläsuunnittelu kannattaa, koska kylät ovat saaneet kylätoimintaansa mukaan uusia toimijoita ja suunnitellut asiat ovat toteutuneet. Kylät ovat myös oppineet toimimaan osallistavasti. Kun kyläsuunnitelmat on tehty osallistavasti ja siten, että suunnittelu ja toteutus limittyvät, asioiden toteutus on käynnistynyt jo ennen kuin suunnitelmat ovat edes olleet valmiita. Kyliltä on löytynyt paljon osaamista: kyläläiset ovat tehneet hyviä kyläsuunnitelmia ja hankehakemuksia. Aikaa on myös löytynyt ihmisiltä, jotka ovat innostuneet osallistavasta, avoimesta ja tulevaisuuteen suuntautuneesta suunnittelutyöstä.

Osallistavan kyläsuunnittelun periaatteet:

- Käytetään osallistavia työmenetelmiä ja -prosesseja.
- Osallistavasti tehtynä kyläsuunnitelmasta näkyy kyläyhteisön yhteinen tahto.
- Kaikille kyläläisille avoin suunnittelukäytäntö.
- Asiantuntija opastaa osallistavien työmenetelmien ja -prosessien käytössä.
- Kyläsuunnitelma laaditaan nopeassa tahdissa ja sitä päivitetään vuosittain.
- Kyläsuunnitelman teko on oppimisprosessi kaikille osallistujille.
- Kunnan kylien yhteisenä hankkeena luodaan hyvä pohja sekä kylien väliselle että kunnan ja kylien väliselle yhteistyölle.

*Unelmat
synnyttävät toimintaa.
Toiminnasta syntyy
uusi unelma ja tämä
keskinäinen riippuvuus
luo korkeampaa elämää.*

Anais Nin

6. Osallistava kyläohjelmatyö

Kyläsuunnitelmien toteutumisen tueksi on hyvä laatia koko kunnan kyläohjelma, jossa linjataan kunnassa harjoitettavaa kylälähtöistä kehittämistyötä. Kyläohjelman tavoitteena on löytää yhteinen linja kylälähtöiseen kehittämistyöhön niin, että kylillä ja kunnan eri hallintokunnissa tehdään samansuuntaista kehittämistyötä. Ohjelmassa sovitaan kylien ja kunnan eri toimijoille sopivat roolit eri asioiden toteuttamiseksi.

Kunnan kylien yhteisissä kyläsuunnittelutilaisuuksissa tulee luontevasti esille kyliä yhdistäviä asioita ja hankkeita, esim. asukashankintaa, tonttimarkkinointia, vesi- ja viemäriasioita, matkailuun liittyviä reitistöjä ja matkailukohteita yms., joita voidaan toteuttaa kylien ja kunnan yhteistyöllä tai tehdä hankehakemuksia. Koko kunnan kyläohjelmassa voidaan linjata kylähankkeiden rahoitusasioita ja kylähankkeiden pelisääntöjä, esim. kunnan roolia välirahoittajana tai välirahoituksen takaajana.

Kyläohjelman tehtävänä on varmistaa, että omaehtoisen ja osallistavan kehittämisen idea kulkee läpi koko kuntaorganisaation. Omaehtoinen ja osallistava kehittämistyö tulee kyläohjelman avulla osaksi kunnan strategiaa ja eri hallintokuntien työtä. Hyvin organisoidulla ja sisäistetyllä omaehtoisella ja osallistavalla kehittämistyöllä on mahdollista saada lisää resursseja kunnan toimintoihin ja tuottaa palveluita, jotka vastaavat asukkaiden tarpeita. Omaehtoisuuden ja osallistavuuden kehittäminen auttaa myös uusia kuntalaisia juurtumaan kuntaan ja siten estetään monia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia ennakolta, jolloin omaehtoisuus ja osallistavuus vähentävät kunnan menoja, kun ongelmia voidaan estää etukäteen. Omaehtoisuus ja osallistavuus voivat toimia hyvänä kilpailuvalttina kunnan kehittämisessä.

Kyläohjelmaan tulee sisällyttää toimenpiteitä, joilla tuetaan kylien ja hallintokuntien osallistavien työtapojen ja -menetelmien soveltamista käytäntöön. Omaehtoinen ja osallistava tapa työskennellä sekä kylillä että kunnassa edellyttää uudenlaisia toimintatapoja ja työmenetelmiä. Näiden sisäanjosta ja kehittämisestä tulee huolehtia osana kyläohjelman toteuttamista. Ohjelman seurannalla ja päivittämisellä voidaan itsearvioida käytettyjä työmenetelmiä ja kehittää niitä edelleen paremmin kuntaan ja kyliin sopiviksi. Kyläohjelman eräs tärkeä asia on tukea myös heikommin kehittyviä kyliä pääsemään omaehtoisen ja osallistavan kehittämisen piiriin.

Omaehtoista ja osallistavaa kehittämistä tarvitaan jokaisessa kunnassa, koska ohjelmaperustainen kehittämistyö on tullut osaksi suomalaista maaseudun kehittämistyötä. Kunnat, joissa on määritetysti kehitetty kuntaorganisaation ja kylien toimijoita omaehtoisen ja osallistavan kehittämistyön tekijöiksi, pärjäävät parhaiten tulevallakin ohjelmakaudella.

Osallistavan kyläohjelman periaatteet:

- Liitetään omaehtoinen ja osallistava kehittämistyö osaksi kuntastrategiaa.
- Linjataan kunnassa harjoitettavan kylälähtöisen kehittämistyön pelisäännöt.
- Kunnan ja kylien toimenpiteet tukevat toinen toisiaan.
- Varmistetaan omaehtoisen ja osallistavan työtavan läpivienti kylillä ja kunnassa.
- Tuetaan kyliä ja hallintokuntia osallistavien työtapojen käyttöönotossa.
- Varmistetaan kaikkien kylien mahdollisuuksista kehittyä omaehtoisesti ja osallistavasti.
- Jatkuvalle seurannalle ja vuosittaisella päivityksellä itsearvioidaan toimenpiteiden toteutumista ja osallistavien mentelmien käyttöönottoa.

*Olot paranevat,
kun tarpeeksi
moni päättää,
että niiden
pitäisi parantua.
Asiat muuttuvat,
kun tavalliset ihmiset
kokoontuvat yhteisen
päämäärän puolesta.*

Kofi Annan

7. Sosiaalisen pääoman kehittämismenetelmät ja mittarit

Sosiaalisen pääoman kehittämismenetelmät ja mittarit jakautuvat sekä makro- että mikromenetelmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että osallistavassa ja sosiaalista pääomaa tuottavassa kehittämistyössä on ajateltava sekä suuria linjoja että pieniä ihmisen kohtaamiseen liittyviä asioita. Kun maaseudun kehittämistyössä on haluttu avata paikallisille ihmisille ja yhteisöille kehittämisaireenoita, niin silloin on myös huomattava muuttaa kehittämisaireenoiden ja työskentelyprosessien rakennetta ja sisältöä sekä otettava käyttöön ihmisiä osallistavia ja arvostavia vuorovaikutusmenetelmiä. Myös luovuuteen ja asenteisiin on kiinnitettävä huomiota kehittämisaireenoiden ja vuorovaikutusmenetelmien käytössä. Mittarit mittaavat vastaavasti käytettävien työprosessien ja menetelmien osallistavuutta ja vuorovaikutteisuutta.

Makromenetelmät kuvaavat tavallaan kehittämistyön strategista ja operatiivista tasoa eli millä työmenetelmillä ja prosesseilla kehittämistä tehdään. Onko työ osallistavaa vai suljetun kehittämissuunnan tekemää työtä? Onko työskentely ongelmiin vai ratkaisuihin suuntautuvaa eli menneisyyteen ja tunnettuihin ratkaisuihin vai tulevaisuuteen ja luoviin ratkaisuihin painottuvaa? Hankkeen makromenetelmät perustuvat pääasiassa luvussa 2 esitettyihin sosiaalisen pääoman ensimmäiseen kaavioon, jossa on esitetty kehittämistyön jakautuminen sosiaaliseen ja fyysiseen pääomaan.

Mikromenetelmät ovat kehittämistyön taktista ja teknistä tasoa edustavia menetelmiä. Ne auttavat kohtaamaan erilaisuutta, käsittelemään asenteita ja uskomuksia sekä sitouttamaan osallistujia asioiden toteuttamiseen. Hankkeen mikromenetelmien perusteet löytyvät luvussa 2 esitetystä kaaviosta, jossa jaotellaan sosiaalinen pääoman viiteen osa-alueeseen.

Sosiaalista pääomaa kehittävät menetelmät voidaan jakaa seuraavasti:

Osallistavat makromenetelmät (strateginen ja operatiivinen taso)

- Vuorovaikutusareenat: Osallistavia ja kaikille osallistujille tasa-arvoisia
- Työskentelyprosessit: Ratkaisusuuntautuneen työotteen mukaisia

Osallistavat mikromenetelmät (taktinen ja tekninen taso)

- Toimintatavat: Avoimia, sitouttavia ja luottamusta rakentavia
- Vuorovaikutusmenetelmät: Asenteita ja uskomuksia kyseenalaistavia

Sosiaalista pääomaa kylille -hankkeen kyläsuunnitteluprosessi on rakennettu sellaiseksi, että se tarjoaa kaikille kyläläisille tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua. Työskentelyprosessi on tavoitteisiin ja ratkaisuihin suuntautunut. Prosessissa tunnistetaan tärkeimmät ongelmat, mutta ei pohdita syvällisesti niiden syitä, vaan sitä mitä sellaista niiden tilalle halutaan, jonka toteuttamiseen myös sitoudutaan.

Kyselylomake on tehty osallistavaksi ja aktivoivaksi. Lomakkeen kysymysten aihepiirit eivät tavoittele tiettyjä ennalta määriteltyjä toimenpiteitä, vaan suunnitteluprosessissa syntyvät toimenpiteet riippuvat kyselyn vastaajien ja kyselyn tulosten arviointiin osallistuvien kyläläisten tekemistä valinnoista ja ratkaisuista. Kyselyn tulosten arviointi on yhteisöllinen prosessi, jonka lopputulosta ei ole

etukäteen määritelty, vaan arviointiin osallistujat voivat vaikuttaa vapaasti lopputulokseen.

Kyläkokousten tilajärjestelyt noudattavat osallistavuuden ja tasa-arvon vaatimuksia. Tuolit ja pöydät on laitettu niin, että osallistujilla on mahdollisuus hyvää katsekontaktiin. Istumajärjestys on luonteeltaan tasa-arvoinen, jossa jokainen voi olla tasavertaisesti työskentelyn aikana vastuuhenkilö tai kuuntelija.

Kyselylomakkeen kysymysten muotoilu ja sanavalinnat tähtäävät avoimuuteen, sitouttamiseen ja luottamuksen rakentamiseen. Avoimet kysymykset antavat tilaa vastaajien omille näkemyksille ja mielipiteille. Avoimet kysymykset ovat hyvä väline kyseenalaistaa vallitsevia asenteita ja uskomuksia. Kysymyksillä vastaajat laitetaan miettimään omaa sitoutumista kylän kehittämiseen. Yhteistoimintaa mittaavat väittämät saavat vastaajat ajattelemaan oman kylänsä tilannetta ja sitä kautta siihen vaikuttamista.

Ryhmätyöt ohjaavat suunnittelua yhteisiin tavoitteisiin ja ratkaisuihin. Ryhmätyön aikana osallistujilla on mahdollisuus oppia tuntemaan toisiaan ja oppia ymmärtämään erilaisia mielipiteitä. Ryhmätöissä toimenpiteiden valinnat tehdään sitoutumisen perusteella, eikä kysymysvaihtoehtojen vastausprosenttiosuuksien mukaisesti. Kysymysten vastausprosentit joutuvat tavallaan osallistavan ja yhteisöllisen prosessin myllytykseen, jossa todelliset ongelmat ja niiden ratkaisut valikoituvat "joulupukin lahjatoiveista".

Osallistaviin mikromentelmiin sisältyy kyläsuunnitteluryhmän rooliin liittyvät asiat. Kyläsuunnitteluryhmän roolina on käyttää avoimia kysymyksiä ja olla kuuntelulinjalla. Johtajakeskeisessä suunnittelussa on tavallista, että johto esittää muille organisaation jäsenille valmiit suunnitelmat ja johtopäätökset. Osallistavassa suunnittelussa on johdon roolina aktivoida osallistujat osallistumaan ja silloin työvälineinä ovat avoimet kysymykset ja kuunteleminen. Lisätyövälineitä osallistamiseen löytyy eleiden, ilmeiden ja omien asenteiden ja mielen hallintaan liittyvistä menetelmistä.

Kyläsuunnitelma on rakenteeltaan osallistumista ja sitoutumista tukeva. Sen runkona on sisällysluettelo, jonka otsakkeiden alle tulee tekstiä kyläkohtaisesti. Runko on tavallaan avoin areena asioille, jotka ovat kyläläisille tärkeitä. Suunnitelman eräänä tärkeänä tekijänä ovat suunnitteluprosessin kuvaus, historiikki, päivitys ja seuranta sekä yhdistys- ja yhteistoiminnan kehittäminen. Suunnitteluprosessi tähtää siihen, että osallistavasta suunnittelutavasta tulee kylän käytäntö. Historiikki tukee kyläläisten identiteettiä eräänä omaehtoisen kehittämisen perustana. Päivityksellä ja seurannalla on tarkoitus pitää osallistava suunnittelu käynnissä kyläsuunnitelman valmistumisen jälkeen. Yhdistys- ja yhteistoiminnan miettiminen nykytilassa ja toimenpiteissä on kylän kaiken toiminnan moottori, jota on hyvä viritellä jatkuvasti aina vain paremmin nykyhetkeen ja tulevaisuuteen soveltuvaksi.

Kyläohjelmatyössä on samat periaatteet kuin kyläsuunnitelmatyössä. Kaikilla osallistujilla - kyläläisillä, luottamushenkilöillä ja viranhaltijoilla - on tasa-arvoinen asema osallistua ja tehdä ehdotuksia kyläohjelmaan. Työskentelyssä haetaan ratkaisuja yhdessä valittuihin ongelmiin, joiden ratkaisuihin yhdessä sitoudutaan. Asenteita ja uskomuksia muutetaan etsimällä uusia tapoja organisoida toimenpiteiden

toteuttamista. Työskentelyprosessin aikana kylät ja kunta sopivat kummallekin osapuolelle sopivat roolit ohjelman toteuttamisessa.

Käytettäessä sosiaalisen pääoman kehittämismenetelmiä otetaan käyttöön ihmisten arkitietämys yhtenä resurssina tieteellisen tiedon ja fyysisten resurssien rinnalle. Tällöin päästään lähestymään todellista alhaalta ylöspäin suuntautuvaa paikallisen kehittämistyön mallia, joka muuttaa managerikulttuurin leaderkulttuuriksi ja sosiaalisen pääoman itseään uudistavaksi ja kasvattavaksi voimavaraksi kylillä ja kunnissa. Tällaisessa kehittämistyössä organisaatioiden rakenteet ja roolit uudistuvat sekä kylillä että kunnassa. Vallankäyttö muuttuu ja asioiden käsittely tulee läpinäkyväksi. Sosiaalisen pääoman kehittämisessä ei kuitenkaan kannata tehdä täydellistä vallankumousta kerralla, vaan pikku hiljaa ja määrätietoisesti on vietävä paikallista kehittämistyötä kohti hyvin toimivaa omaehtoista ja osallistavaa toimintakulttuuria. Tässä työssä sosiaalista pääomaa kylille -hankkeen tuottamat työohjeet ja mallit toimivat hyvänä apuna kylille ja kunnille.

*Vain silloin saadaan
aikaan edistystä,
kun on olemassa
miehiä ja naisia,
jotka kieltäytyvät uskomasta,
ettei sitä voi tehdä,
minkä he tietävät oikeaksi*

Russell W. Davenport

8. Työohjeet

Seuraavaksi esitellään kyläsuunnitelman ja kyläohjelman laadinta vaiheittain. Käsikirjan lopussa liitteenä on yksityiskohtaiset mallit eri työvaiheista.

8.1 Kyläsuunnitelman työohjeet

8.1.1 Kyläsuunnitteluprosessi

Ennen oheista kyläsuunnitteluprosessia on valmisteltu esim. kunnan kylien yhteinen kyläsuunnitteluhanke, joka vastaa suunnitteluprosessin läpiviemisestä yhdessä osallistuvien kylien kanssa. Osallistavasti toteutettu kyläsuunnittelutyö käsittää pääpiirteissään aina seuraavat työvaiheet:

1. Kylän rajaaminen (osa-alueet)

- Selvitetään kylän rajat, jos niissä on epäselvyyksiä. Selvitetään kylän eri osa-alueet, jotka kuuluvat tehtävän kyläsuunnitelman alueeseen. Rajoilla tarkoitetaan toiminnallista aluetta, jolla kylätoimikunta tai kyläyhdistys toimii. Selvitetään mahdolliset rajaepäselvyyden naapurikylien kylätoimikuntien tai -yhdistysten kanssa.

2. Kyläsuunnitteluryhmän valinta

- Noin 3-5 henkilöä tai kyläyhdistyksen hallitus tai kylätoimikunta muodostaa ryhmän.
- Valinta voidaan tehdä esim. kyläyhdistyksen hallituksen tai kylätoimikunnan kokouksessa.
- Kyläsuunnitteluryhmä on kyläsuunnittelutyön työrukkanen.
- Ryhmän jäsenillä on oltava valmius käyttää tietokonetta ja sähköpostia.

3. Kyläsuunnittelutyön käynnistymisestä tiedottaminen

- Tiedotetaan kyläläisille ja sidosryhmille lehtijuttujen, kyläkokouksen, kylätiedotteen yms. avulla kyläsuunnittelutyön käynnistymisestä.
- Otetaan yhteyttä kylän eri yhdistyksiin (edustus kyläsuunnitteluryhmään?).
- Keskustellaan kunnan edustajien kanssa kyläsuunnittelutyöstä.

4. Kyläkyselyn teko

- Kyläkysely tehdään käyttäen apuna mallipohjaa, jota voidaan muokata kylä- tai kuntakohtaisilla asioilla.
- Kysely jaetaan kylän jokaiseen talouteen.

5. Kyläkyselyn tietojen yhteenvedon laadinta

- Tiedot puretaan kyselylomakkeesta tehdylle koodauspohjalle.
- Kylän yhteistoimintaa mittaavien väittämien tulokset siirretään sähköiselle laskentapohjalle.
- Koodauspohjalta tiedot kootaan temakohtaisille mind mapeille.

6. Kyläkokous, jossa käsitellään kyselyn yhteenvetotiedot

- Keskustellaan kyläsuunnittelusta yleensä.

- Arvioidaan kyläkyselyn yhteenvedotiedot yhteisöllisellä arviointimenetelmällä.
- Tuotetaan arvio kylän nykytilasta ja tehdään toimenpide-ehdotukset.

7. Kyläsuunnitelman muokkausta kyläkokouksen perusteella

- Kyläsuunnitteluryhmä kirjoittaa kyläsuunnitelmaluonnoksen kyläkokouksen tulosten perusteella.
- Kyläsuunnitelmaluonnos kirjoitetaan käyttämällä kyläsuunnitelmamallia pohjana.

8. Toinen kyläkokous, jossa käsitellään lähes valmis kyläsuunnitelma

- Täydennetään ja hyväksytään kyläsuunnitelmaluonnos.

9. Kyläsuunnitelman kirjoittaminen valmiiksi

- Tehdään kyläkokouksen evästysten pohjalta viimeiset korjaukset.
- Monistetaan kyläsuunnitelma.

10. Kyläsuunnitelman julkistaminen

- Kutsutaan kylän väki ja sidosryhmät julkistamistilaisuuteen tai pidetään kaikkien kyläyhteisöjen yhteinen julkistamistilaisuus.
- Tiedotetaan ennen julkistamistilaisuutta ja sen jälkeen.

11. Kyläsuunnitelman jakelu

- Jaetaan kyläsuunnitelma kylän jokaiseen talouteen ja laitetaan kyläsuunnitelma kylätalolle, kyläkauppaan, koululle, kirjastoon yms. nähtäväksi.
- Laitetaan kyläsuunnitelma kylän tai kunnan kotisivulle.

12. Juhlitaan onnistunutta työtä ja jaetaan kiitosta muille ja itselle!!!

8.1.2 Kyläsuunnitteluryhmä

Kyläsuunnitelman laadintatyötä varten kylälle perustetaan kyläsuunnitteluryhmä huolehtimaan kyläsuunnitelmatyön käytännön järjestelyistä ja kirjoittamistyöstä. Kyläsuunnitteluryhmän voi perustaa esim. kylätoimikunta tai kyläyhdistyksen hallitus (johtokunta). Kyläsuunnitteluryhmän jäsenten on hallittava tekstinkäsittely ja sähköpostin käyttö. Sähköpostia voidaan käyttää etäohjaukseen ja suunnitteluryhmän väliseen kanssakäymiseen. Kyläsuunnitelman päivittämisen helpottamiseksi kyläsuunnitelma on oltava sähköisessä muodossa. Sähköinen muoto mahdollistaa kyläsuunnitelman laittamisen myös kylän tai kunnan kotisivulle.

Kyläsuunnitteluryhmän työtä ovat mm. tiedotteiden kirjoitus ja jakelu, ilmoitusten laittaminen lehtiin, kyselylomakkeiden jakelu ja takaisinkeräys, kyselyn yhteenvedon tekeminen, materiaalin valmistelu kyläkokouksiin ja kyläsuunnitelman kirjoittaminen kyläkokousten ohjeiden mukaisesti. Kyläsuunnitteluryhmä ei itse kirjoita omia toimenpide-ehdotuksiaan kyläsuunnitelmaan, vaan sellaiset asiat tulevat osallistavien menetelmien tuloksina kyläyhteisöltä. Siten kyläsuunnitteluryhmä on todellakin työrukkanen, joka toimii kyläyhteisöltä tulevien ohjeiden mukaisesti kirjuriina ja muuna asioiden järjestäjänä.

Kyläsuunnittelutyö on suositeltavaa järjestää niin, että kunnan kaikki kylät ovat samanaikaisesti ja -tahtisesti mukana työssä. Kylien kanssa sovitaan heti alussa yhteisestä aloituspäivästä ja yhteisistä kokoontumisista sekä kyläsuunnitelmien julkistamispäivästä. Kylien tukena tulee olla kyläsuunnittelua kylillä ohjaava ja opastava henkilö, joka on itse perehtynyt osallistavaan kyläsuunnittelutyöhön.

Kylien yhteinen aikataulu ja yhteiset kokoontumisen auttavat kyliä viemään kyläsuunnittelutyönsä päätökseen. Kyläsuunnitelman laadinta-aikataulu on ripeä, koska suunnitelmalla ei tähdätä kirjoittamishetkellä täysin oikeaan osuviin toimenpiteisiin (mikä on nykymaailmassa mahdotonta), vaan toimenpiteitä voidaan tarkistaa ja korjata vuosittaisella päivityksellä. Lisäksi toimenpiteet kirjoitetaan niin yleispiirteisesti, että niiden tarkennus tapahtuu vasta niitä toteutettaessa.

Ripeä laadintavauhti tähtää myös siihen, että kyläläisten usko suunnitelman valmistumiseen säilyy. Kyläkyselyn jälkeen ei ole järkevää roikuttaa puolivalmista kyläsuunnitelmaa kuukausia ja vuosia keskeneräisenä, koska silloin kyläkyselyn tiedot vanhenevat ennen kuin suunnitelma ehtii valmistua.

Joidenkin koulukuntien mielestä kyläsuunnitelman toimenpiteet tulee laatia yksityiskohtaisesti ja kustannusarvioineen. Tämä kuitenkin lukitsee toteuttajien kädet ja ihmiset sitoutuvat mieluummin asioihin, joihin he voivat itse vaikuttaa. Lisäksi muutoksia tapahtuu koko ajan, joten hienot ja tarkat laskelmat kustannusarvioita varten ovat usein toteutusvaiheessa jo vanhentuneita.

Kyläsuunnitteluryhmään tarvitaan siten tavallisia kyläläisiä, jotka sitoutuvat noin puolen vuoden työrupeamaan. Heidän ei tarvitse olla maaseudun kehittämisen asiantuntijoita, mutta heidän tulee olla avoimia osallistaville menetelmille.

8.1.3 Kyläkysely

8.1.3.1 Kyselylomake

Kyläkysely voidaan tehdä käyttäen kyselylomakemallia, jossa on yleisesti kysytty kylällä asumiseen liittyvistä asioista, jotka on jaettu kuuteen teemaa.

Kyläsuunnitelmassa ja myös kyläohjelmassa on käytetty näitä samoja teemoja, joten kyselylomake tuottaa tietoa kyläsuunnitelman kaikille osa-alueille ja sitä kautta myös kyläohjelmalle.

Kyselylomakkeen muokkaaminen vakiomuotoon on osa osallistavaa menetelmää, jossa halutaan antaa vastaajille vapaus vastata heitä kiinnostaviin kysymyksiin. Usein ei huomata sitä asiaa, että kysymysten valinnalla ja muotoilulla rajataan vastaajien vastausmahdollisuuksia ja suunnataan vastaajat ajattelemaan vain tiettyjä kylän asioita, jotka ovat kyläsuunnittelun vetäjille tärkeitä. Kysymysten valinta ja muotoilu tapahtuvat tiedostamatta, koska jokainen ihminen toimii omien kokemustensa ja arvojensa perusteella. Jos kyselylomake tehdään kylällä, niin lomakkeen tekoon osallistuvat ihmiset esittävät lomakkeelle oman elämänpiirinsä ja arvomaailmansa kysymyksiä. Jos kyselyyn käytetään mallilomaketta, niin silloin varmistetaan osallistavan suunnitteluprosessin yhden osatekijän toteutuminen.

Kysymysten muoto vaikuttaa myös vastauksiin. Suljetut kysymykset ohjaavat vastaajaa vastaamaan joko kieltävästi tai myöntävästi. Kysymykset ovat silloin muotoa: Onko ..., Pitäisikö ..., ym. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle vapauden vastata omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Kysymykset ovat silloin muotoa: Miten ..., Kuinka ..., Mitä ... ym. Mallilomakkeessa on käytetty avoimia kysymyksiä.

Kysely ja kyselylomake on osa kyläläisten aktivointia ja osallistamista kylätoimintaan ja ihmiset osallistuvat sitä paremmin mitä enemmän he tuntevat, että heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään arvostetaan. Arvostaminen näkyy siinä, että kyselylomake ei ole kysymyksiltään valmiiksi rajattu vain tiettyihin asioihin.

Mallilomakkeella saadaan kattavasti tietoa kyläsuunnitelmaan ja kyselyn tietoja täydennetään ja arvioidaan yhteisissä kyläkokouksissa. Tapauskohtaisesti kyselylomakkeeseen voidaan laittaa joitakin kylä- tai kuntakohtaisia lisäkysymyksiä ja joitakin kohtia voidaan jättää pois esim. jos jotain kysyttävää asiaa ei ole kylällä.

Käytännössä on havaittu, että kyselylomakemalli toimii hyvänä yleiskyselynä kylän asioista ja sitä voidaan myöhemmin täydentää uudella kyselyllä tai haastattelulla, joka kohdistuu vaikkapa johonkin kyläsuunnitelman toimenpiteeseen siinä vaiheessa, kun suunnitelma on valmis ja jotakin toimenpidettä toteutetaan.

Kyselylomakkeessa on kysytty vain pari vastaajien taustoihin liittyvää kysymystä. Osallistavassa kyläsuunnittelussa kyläkyselyllä on enemmänkin aktivoivat rooli, eikä kyselystä ole tarkoitus tehdä mitään pitkälle meneviä päätelmiä erilaisten jakaumien avulla, minkä takia myös vastaajien taustatiedot eivät ole kovin tärkeitä.

Suurin osa kysymyksistä on väittämämuotoisia vaihtoehtokysymyksiä. Näiden jälkeen on tilaa vastaajien omille ajatuksille. Vaihtoehtojen tarkoituksena on sekä saada selville mitä mieltä vastaaja on väittämästä että aktivoida vastaaja kirjoittamaan jotain väittämien temasta.

Eri teemojen yksittäisiä väittämiä voidaan muokata kyläkohtaisesti tai kuntakohtaisesti esim. elinkeinoissa voi olla lähellä taajamaa olevalla kylällä toisenlaiset väittämät kuin syvän maaseudun kylällä tai palveluissa voidaan käyttää kyläkauppaväittämää, jos sellainen on kylällä tai käyttää asiointiliikennelinja-autosta sen kuntakohtaista nimeä yms. Jos kunnan kaikki kylät ovat yhtä aikaa tekemässä kyläkyselyä, niin voidaan hyvin käyttää samansisältöistä lomaketta kaikilla kylillä, jolloin lomakkeen jakelu voidaan tehdä yhteistyössä.

Lomakkeella on avoin kysymys kylän tulevaisuudesta, josta saadaan ainekset kyläsuunnitelman tulevaisuuden kuvaan eli visioon. Yhdellä vaihtoehtokysymyksellä vastaajat saavat kertoa kuinka he itse aikovat osallistua kylän kehittämistyöhön. Kysymyksellä on tarkoitus myös herätellä vastaajat huomaamaan, että hekin voivat osallistua kylätoimintaan. Yhdellä kysymyksellä arvioidaan kylän nykytilaa.

Lomakkeen lopussa on sosiaalista pääomaa mittaavat väittämät. Lomakkeella niitä kutsutaan yhteistoimintaa mittaaviksi väittämiksi, koska sosiaalinen pääoma on ehkä hieman vieras käsite vastaajille. Lopuksi on vielä kysymys kylän ilmapiirin kehityssuunnasta.

Kyselylomake on valmis jakelua varten, kun siihen laitetaan mahdollisen hankkeen nimi tai kylän nimi ja kyselyaika vuoden ja vuodenajan tarkkuudella. Lomakkeen loppuun kirjoitetaan lomakkeen palautusaika ja palautuspaikat. Moni kylä on suoriutunut kyläkyselystä hyvin tuloksin tekemällä vain nämä minimimuutokset lomakkeelle.

8.1.3.2 Kyläkyselyn saatekirje

Saatekirjeellä annetaan vastaanottajalle perustiedot kyselystä ja samalla motivoidaan vastaajaa vastaamaan. Saatekirjeestä ilmenee mikä organisaatio ja ketkä henkilöt vastaavat kyläkyselystä ja kyläsuunnittelutyöstä. Kirjeessä on myös puhelinnumero, josta saa lisätietoja. Saatekirjeessä on syytä olla jotain tietoa yleensä kyläsuunnittelutyön tarkoituksesta ja käytöstä sekä suunnitelman laadintavaiheista. Kyselyvaiheessa on ilmoitettava ajankohta kyläkokoukselle, jolloin kyselyn tuloksia käsitellään.

8.1.3.3 Kyselylomakkeiden monistus ja palautuskuori

Kun kyselylomake ja saatekirje ovat valmiita, niin ne voidaan monistaa. Yksinkertaisinta on monistaa saatekirje kyselylomakkeen päälle ja nittoa saatekirje ja kyselylomakkeen sivut yhteen. Jos lomake monistetaan yksipuoleisena, niin vastaajat voivat tarvittaessa jatkaa vastauksiaan paperin kääntöpuolelle.

Kyselylomake saatekirjeineen laitetaan kirjekuoreen, joka toimii kyselyn palautuskuorena. Kuoreen voidaan tulostaa tai liimata tarra, jossa mainitaan kylän nimi ja kyläkysely tai x-kunnan kyläkysely.

8.1.3.4 Kyselylomakkeiden jakelu ja takaisinkeräys

Paras tulos saadaan, jos kyselylomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti joka talouteen ja kerrotaan vielä suullisesti mistä on kysymys. Kyläsuunnitteluryhmä voi jakaa kylän jakelualueisiin. Jos kylällä ei aikaisemmin ole käytetty jakelualueita, niin tehtävänannossa kannattaa olla tarkka, koska jos jakelussa jää jakamattomia kulmakuntia, niin siitä saadaan hyvä riita aikaan - valitettavasti.

Jos kyselylomakkeet jaetaan useamman henkilön voimin, on sovittava jakelupäivä tai -päivät, jotta kaikki taloudet saavat lomakkeen lähes samanaikaisesti. Vastausaika on noin viikko, sillä pidemmän vastausajan aikana vastaajat kadottavat lomakkeet tai muuten vain unohtavat asian.

Saatekirjeeseen ja kyselylomakkeeseen on laitettava selvät ohjeet palauttamisesta ja palautuspaikoista. Palautuspaikkoja on hyvä olla useampi, jotta ne sattuisivat sopivasti vastaajien normaalien kulkureittien varrelle. Palautuspaikoista on syytä käyttää aina myös tarkkaa osoitetta, koska kaikki asukkaat eivät tiedä epävirallisia nimiä taloille ja postilaatikoille. Palautuspaikat ja -laatikot on syytä laittaa kuntoon ennen jakelua, koska matti myöhäisten joukossa on aina niitä, jotka täyttävät lomakkeen heti sen saatuaan.

8.1.3.5 Kyläkyselystä ja kyläkokouksesta tiedottaminen

Kyläkyselystä on hyvä tehdä lehdistötiedote tai ottaa yhteyttä paikallislehden toimittajaan ja kertoa asiasta. Paikallislehdet tekevät mielellään juttuja kyläsuunnittelusta ja kyläkyselyistä. Juttuun saa ehkä mukaan maininnan kyläkokouksesta.

Ennen kyläkokousta voidaan jakaa kylätiedote kylän talouksiin ja laittaa ilmoitukset ilmoitustauluille. Ennen kyläkokousta paikallislehdelle voi tarjota ennakkojuttua kyläkokouksesta. Juttua varten voi poimia kyläkyselyn yhteenvedosta joitakin mielenkiintoisia tuloksia. Kyläkokouksesta voi tiedottaa myös paikallis- ja alueradioiden kautta. Ne lukevat menovinkkiohjelmissaan tiedot kyläkokouksista, jos kylältä vain laitetaan esim. sähköpostiviestiä toimituksiin.

Kokoustiedottamisessa kannattaa käyttää moni eri tapoja, koska on normaalia, että ihmiset unohtavat asiat, jos niistä tiedotetaan vain yhdellä tavalla. Lisäksi voi vielä käyttää henkilökohtaisia yhteydenottoja esim. kyläsuunnitteluryhmän jokainen jäsen soittaa, lähettää tekstiviestin tai sähköpostia muutamille naapureilleen.

8.1.3.6 Kyläkyselyn yhteenvedon tekeminen

Kyläsuunnitteluryhmä tekee palautetuista lomakkeista yhteenvedon. Yhteenvedon tekemisessä käytetään apuna kyselylomakkeesta tehtyä koodauspohjaa. Koodaus on helpointa tehdä tukkimiehen kirjanpidolla, jolloin koodauspohja on vain väljäksi muokattu kyselylomake. Koodausta voidaan tehdä ryhmätyönä ja lopuksi numerotiedot voidaan kirjoittaa tietokoneella kyselylomakkeelle. Kylän yhteistoimintaa mittaavien väittämien tulokset voidaan siirtää sähköiselle laskentapohjalle, jolloin saadaan kuvio yhteistoiminnan (sosiaalisen pääoman) viiden eri osatekijän tilasta.

Vastaajien vapaamuotoiset vastaukset kirjoitetaan ranskalaisin viivoin kyselylomakkeelle niitä vastaaville kohdille. Vastaukset voi ensin kirjoittaa lomake lomakkeelta kysymyskohtiin ja lopuksi ne voi ryhmitellä niin, että samaa asiaa koskevat vastaukset ovat peräkkäin, esim. palvelukohdassa voidaan ryhmitellä päivähoitoa sitten koulukuljetuksia, sitten kouluasioita jne. koskevat asiat. Silloin vapaamuotoisia vastauksi on helpompi käsitellä kuin, jos ne olisivat sattumanvaraisessa järjestyksessä. Tietokoneella työskennellessä työ sujuu melko mukavasti leikkaa- ja liitä-toiminnoilla.

Yhteenvedoon ei tarvitse laskea prosenttijakaumia, eikä muutenkaan ole tarvetta tehdä mitään tilastollisia analyyseja. Yhteenvedo valmistellaan kyläkokouksen käsittelyyn, jossa aineisto arvioidaan yhteisöllisesti ja kyläyhteisö poimii aineistosta ne asiat, jotka yhdessä pohtien tuntuvat tärkeimmiltä kylän tulevaisuuden suhteen. Kyselyyn vastatessaan ihmiset aina sortuvat osittain kirjoittamaan asioista kuin joulupukille, mutta kun samat ihmiset keskustelevat asioista yhdessä kyläkokouksessa, niin aineistosta löytyvät ne todelliset asiat, joiden taakse halutaan sitoutua.

Kun kyselyn aineistoa käsitellään yhteisöllisesti ja siitä etsitään ne asiat, joihin yhdessä sitoudutaan, niin kyselyn palautusprosentin ei tarvitse olla samalla lailla merkitsevä kuin on silloin, kun kyselyaineistosta tehdään tilastollisia analyyseja, vaikkapa presidentin vaaleja varten. Kylällä ei kuitenkaan välttämättä tapahdu juuri

mitään, vaikka jonkun asian kannatus olisi ollut huipussaan kyläkyselyssä. Käytännön kokemus on opettanut, että kun kyselylomakkeita on palautettu noin 20-30 kappaletta / kylä, niin tässä materiaalissa on laidasta laitaan kylän asioita ja niitä yhdessä pohtimalla syntyy hyvä kyläsuunnitelma. Tärkeintä kyselyssä on se, että kaikilla talouksilla on mahdollisuus vastata halutessaan kyselyyn.

Yksityiskohtainen kyselyn yhteenveto on raskas läpikäytävä kyläkokouksessa, joka voi kestää vain noin kaksi tuntia. Tämän takia (ja myös osallistavuuden) yhteenvedosta tehdään mind map -esitykset teemoittain (väestö ja asuminen, elinkeinot, palvelut, yhdyskuntatekniikka, ympäristö ja yhdistys- ja yhteistoiminta). Mind mapeille kerätään joka teemasta tärkeimmät ongelmat ja kehittämiskohteet. Mind map on esitysmuotona sellainen, että siinä kaikkien teemojen asiat esitetään samanarvoisesti ilman, että ne olisi asetettu tärkeysjärjestykseen. Jos mind mapin sijasta käytetään listoja, joihin on listattu teemoittain samat asiat, niin listaan muodostuu aina, tahdottiin tai ei, tärkeysjärjestys. Mind map -esitysmuoto on eräs osallistamista edistävä tekijä, koska jokainen voi poimia mind mapista itselleen tärkeät asiat ja siten tuoda ne yhteiseen keskusteluun. Yhteinen keskustelu vasta järjestää asiat tärkeysjärjestykseen.

8.1.4 Kyläkyselyn yhteisöllinen arviointi

Kyläkyselyn tietojen analyysi tai arviointi tehdään kyläkokouksessa yhteisöllisenä arviointina. Ennen kyläkokousta kyläsuunnitteluryhmä on valmistellut kyläkyselyn yhteenvedon ja teemoittaiset mind mapit. Kyläkokouksen alussa kyläsuunnitteluryhmä kertoo kyläkyselystä muutamia perustiedot, esim montako lomaketta jaettiin ja montako saatiin takaisin, kuinka monta lomaketta palautettiin kylän eri osa-alueilta, montako lomaketta palautettiin vakiasukastalouksista ja montako kesäasukastalouksista sekä kylän nykytilan arvosanan. Muut kyselyn asiat jätetään käsiteltäväksi kokousväestä muodostettaville työryhmille.

Kyläkyselyn yhteisöllinen arviointi tehdään menetelmällä, jossa kokousväki jaetaan esim. viiteen työryhmään. Jako tehdään ottamalla luku viiteen. Luvun mukaisesti väki asettuu viiteen pöytään ja jokaisella pöydällä on oma teemansa, jota se aloittaa käsitellä. Yhdessä pöydässä on kaksi teemaa, koska kuuden teeman käsittely vie yleensä liian kauan omina työryhminä ja kahden teeman yhdistäminen yleensä sujuu hyvin.

Kokousväki joutuu sattumanvaraisesti johonkin teemaryhmään, mutta kokouksen aikana jokainen osallistuja pääsee käsittelemään kaikkia teemoja. Työryhmät aloittavat työnsä tutustumalla oman teemansa mind mapiin ja tarvittaessa he voivat katsoa tarkempia tietoja kyläkyselyn yhteenvedosta. Mind mapeja ja yhteenvetoja on laitettu valmiiksi jokaisen työryhmän pöydille muutamia kappaleita.

Ensimmäisessä vaiheessa työryhmät muokkaavat mind mapin sellaiseksi, että se vastaa heidän mielikuvaansa teeman asioista (ongelmat ja kehittämiskohteet) heidän kylällään. Kun mind map on työryhmän mielestä valmis, niin työryhmä alkaa kirjoittaa toimenpide-ehdotuksia fläppipaperille. Jokainen ehdotus numeroidaan, mutta numerojärjestys ei kuvaa tärkeysjärjestystä, vaan sen tarkoitus on erottaa eri ehdotukset toisistaan seuraavaa työvaihetta varten.

Kun kaikki työryhmät ovat saaneet mind mappinsa ja fläppipaperinsa valmiiksi, niin otetaan uudestaan luku viiteen. Väki saa uudet numerot ja siirtyvät uuden numeron mukaisesti työryhmiin. Tässä vaiheessa joku aina jää entiseen pöytään istumaan ja nämä pöytiinsä jääneet ovat uudelle työryhmälle isäntiä ja emäntiä, jotka kertovat mitä ensimmäinen ryhmä on tehnyt ja mitä eri asioista on ajateltu. Nämä uudet työryhmät kiertävät sitten kaikki pöydät ja kiertämisen aikana aina joku joutuu olemaan isäntänä tai emäntänä jossakin pöydässä, josta on aloittanut ensimmäisessä ryhmätyövaiheessa.

Kun uudet työryhmät ovat kiertäneet kaikki pöydät, niin fläppipaperit laitetaan kokoushuoneen seinille. Seuraavaksi väki ryhmittyy pareiksi oman valintansa mukaan. Parit käyvät omassa tahdissaan fläppipaperit läpi ja he antavat esim. kolme plus-merkkiä jokaisen teeman parhaille ehdotuksille. Lopuksi todetaan yhdessä mitkä ehdotukset ovat saaneet eniten kannatusta.

Näin yhteisöllisesti arvioiden kyläkyselyn tiedot ovat jäsentyneet nykytilan kuvaukseksi (mind mapit) ja toimenpide-esityksiksi (fläppipaperien plussatut ehdotukset). Kyläsuunnitteluryhmä voi näiden perusteella kirjoittaa kyläsuunnitelmaluonnoksen.

Työmenetelmä on yleensä osallistujien mielestä mukava, kun sen aikana tutustuu muihin kyläläisiin ja jokainen pääsee vaikuttamaan kaikkiin asioihin. Lisäksi kenenkään ei tarvitse tulla esittelemään kokousväen eteen oman työryhmänsä tuloksia. Työryhmissä on aina joku joka käyttää kynää sujuvasti ja kirjoittaa mind mapeille ja fläpeille ryhmän yhteisiä ajatuksia. Ennen kyläkokousta ei ehkä kannata mainostaa, että kyläkokouksessa tehdään ryhmätöitä, koska osa jää silloin suosiolla kotiin. Kyläkokouksessakin voi sanoa, että nyt järjestäydytään pieniin pöytäkuntiin istumaan ja miettimään kyläkyselyn asioita. Kun ryhmätyö on käynnistynyt, niin se sujuu varsin mukavasti. Yhden henkilön on hyvä olla ryhmätyön ohjaaja, joka huolehtii aikataulusta ja materiaalista.

8.1.5 Kyläsuunnitelma

Kyläsuunnitelmaa varten on oma mallipohjansa, jonka runko on kaikille kylille sama, mutta sen sisältö on kyläkohtainen. Malli on suunnitelman rakenteellinen muotoa ja senkin taustalla on osallistavuus. Malli esittää kyläsuunnitelman siten, että siitä löytyy laadintavaiheet, jotka kertovat miten kyläläiset ovat voineet ja halunneet osallistua suunnittelutyöhön ja sitten suunnitelmassa on tasapuolisesti esitetty yleensä kyläläisten elämään liittyviä asioita. Joissakin kohdissa on valmista tekstiä silloin, kun se liittyy yleisiin asioihin kuten miksi kyläsuunnitelmia tehdään.

Kyläsuunnitteluryhmä tuottaa tekstiä johdantoon sekä sijaintiin ja historiikkiin. Johdanto täydentyy sitä mukaa kuin suunnittelu etenee. Sijaintiin liittyvät asiat ovat kylän perustietoja ja historiikki on kyläkohtaiset joko muutaman virkkeen mittainen tai noin sivun teksti. Sijaintiin on tärkeätä laittaa kylän eri osa-alueiden nimet, jotta ne tulevat kyläläisille tutuiksi (mitä ne eivät aina ole, eivätkä välttämättä uusille asukkaille ja kesäasukkaille) ja jotta kyläläiset näkevät, että heidänkin kulmakuntansa on mukana. Historiikin asiat ovat merkityksellisiä kyläidentiteetin luomisessa, mutta

kyläsuunnittelua ei tule viivästyttää historiikin kirjoittamiseksi. Jos lyhyttä historiikkia ei saada sujuvasti aikaiseksi, niin se korvataan parilla virkkeellä tai jätetään kokonaan pois ja siihen palataan kyläsuunnitelman päivityksen yhteydessä. Kyläkysely ja kyläkokouksen tekemä arviointi kyselystä ovat pääroolissa kyläsuunnitelman muissa kohdissa. Nykytilaa voidaan täydentää joillakin tiedoilla asukasmäärästä, yritystoiminnasta, palveluista yms. Yleensä täsmällisiä tilastotietoja ei ole saatavilla, koska tilastointia ei tehdä kylätoimikuntien tai -yhdistyksien käyttämien kyläalueiden mukaisesti. Mutta jos täsmällistä tietoa ei ole, niin silloin voi käyttää yleistyksiä tai työryhmän omia laskelmia, esim. talouksien määrästä, kesäasuntojen määrästä, toimivista maataloista jne.

Kylän tulevaisuus saadaan kyläkyselystä ja sitä kirjoitettaessa voidaan verrata vastauksia kyläkokouksessa tehtyihin toimenpide-ehdotuksiin, koska ne kuvastavat sitä minkälaiseksi kyläläiset haluavat kehittää kyläänsä. Kehittämistavoitteet tulevat kyläkokouksen toimenpide-ehdotuksista, jolloin kylän ongelmista ja tavoitteista saadaan tiivis taulukko, josta esim. kylän ulkopuolisten on helppo nähdä kylän keskeiset asiat.

Toimenpiteet kirjoitetaan kyläkokouksen toimenpide-ehdotusten perusteella. Toimenpiteiksi ne muokataan kirjoittamalla niitä tavallaan auki, mutta kuitenkin niin, että niitä ei tarvitse kirjoittaa yksityiskohtaisiksi kuvauksiksi siitä mitä toimenpiteessä vaihe vaiheelta tehdään.

Tavoitteet ja toimenpiteet esitetään kyläsuunnitelmassa samassa järjestyksessä kuin samat asiat on esitetty nykytilassa. Tämä väestöstä ja asumisesta yhdistys- ja yhteistoimintaan tapahtuva asioiden käsittelyjärjestys on myös osa osallistamista. Kyläsuunnitelman toimenpiteiden halutaan olevan kyläläisille kuin noutopöytä, josta jokainen voi hakea mieleisiään ja tarvitsemiaan asioita. Kyläsuunnitelman toteutuminen on pitkälti kiinni siitä miten kyläläiset sitoutuvat toimenpiteisiin ja ihmiset sitoutuvat, kun saavat itse vaikuttaa ja valita mitä tekevät, joten toimenpiteitä ei ole laitettu tärkeysjärjestykseen. Myös yllättävät tilanteet voivat vaikuttaa asioiden toteuttamiseen ja silloinkaan tärkeysjärjestyksellä ei ole merkitystä.

Kyläsuunnitelman seurantaan ja päivitykseen kyläsuunnitteluryhmä saa joitakin osviittoja kyläkyselystä ja kyläkokouksesta niiltä osin kuin kyläläiset ovat käsitelleet kylän yhdistys- ja yhteistoimintaa. Mallipohjassa on joitakin perusasioita päivittämisestä, joiden pohjalta kyläsuunnitteluryhmä voi tehdä oman esityksensä kyläkohtaisesta sovelluksesta.

Kyläsuunnitelmaa kirjoittaessaan kyläsuunnitteluryhmä pitäytyy kyläkyselyn ja kyläkokouksen tekemään arviointiin ja toimenpide-ehdotuksiin. Ensimmäisessä kyläkokouksessa, jossa tehdään kyselyn yhteisöllinen arviointi, tuotetaan selvät suuntaviivat kyläsuunnitelman sisällöstä. Toisessa kyläkokouksessa kyläsuunnitteluryhmä esittelee kyläsuunnitelmaluonnoksen, jonka se on kirjoittanut kyläläisten ohjeiden mukaisesti. Tässä kokouksessa tarkistetaan yhdessä, että asiat ovat kyläläisten haluamassa muodossa.

Toista kyläkokousta varten kokoustilan tuolit ja pöydät järjestetään siten, että kaikilla osallistujilla on mahdollisimman hyvä katsekontakti kaikkiin osallistujiin. Tuolit voidaan laittaa u-muotoon, puolikaareksi, kalanruotomaisesti tai pieniksi

pöytäkunniksi. Istumajärjestys vaikuttaa ihmisten osallistumiseen. Istumajärjestys on aina viesti siitä halutaanko ihmisten vain kuuntelevan vai myös osallistuvan aktiivisesti keskusteluun.

Kokousta varten kyläsuunnitelmaluonnoksesta on otettu kopioita, jotka jaetaan kokousväelle. Suunnitelma voidaan mennä vaiheittain läpi ja eri vaihessa voidaan pyytää kokousväeltä täydennys- tai korjausehdotuksia. Pääpaino käsittelyssä kannattaa pitää ongelmissa ja kehittämiskohteissa, tavoitteissa ja toimenpiteissä. Myös päivitys- ja seuranta-asioita on hyvä käsitellä tässä toisessa kokouksessa kunnolla, jotta kylällä ymmärretään kyläsuunnitelman liittyminen normaaliin kylätoimintaan.

Kyläsuunnitteluryhmän roolina on olla suunnitelman asioiden esittelijä, kirjuri ja kuuntelija. Ryhmä voi käyttää kokouksen aikana avoimia kysymyksiä, joiden avulla ryhmä aktivoi osallistujia keskusteluun ja näillä kysymyksillä saadaan lisätarkennuksia täydennys- ja korjausehdotuksista. Ryhmän tulee kysyä suunnitelman eri käsittelyvaiheissa, että "Mitä mieltä olette tästä kohdasta?", "Mitä muuta tulee vielä mieleen tästä kohdasta?", "Miten tämä korjaus tulisi kirjoittaa tähän kohtaan?" jne. On muistettava välttää suljettuja kysymyksiä "Onko tähän mitään lisättävää?", "Pitääkö tähän kohtaan tehdä jotain korjauksia?", "Onko jollakin jotain kysyttävää?" jne.

8.1.6 Kyläsuunnitelman julkistaminen ja jakelu

Toisen kyläkokouksen jälkeen kyläsuunnitteluryhmä tekee kyläsuunnitelmaan viimeiset korjaukset ja tämän jälkeen suunnitelma on valmis kopioitavaksi. Suunnitelma kopioidaan niin edullisesti, että se voidaan jakaa jokaiseen kylän talouteen. Suunnitelman ei ole tarkoitus kestää vuosia muuttumattomana, vaan se tulee päivittää vuosittain, joten siitä ei ole syytä tehdä kaunistusta kirjahyllyyn, vaan oman kylän toiminnoissa kuluva moniste.

Jos kunnan kylät ovat tehneet yhteisessä hankkeessa kyläsuunnitelmat, niin julkistamistilaisuus pidetään myös yhdessä. Tilaisuuteen kutsutaan edustajat kaikilta kyliltä ja paikalle pyydetään myös kunnan johtoa. Tilaisuudessa esitellään pääpiirteissään kyläsuunnitelmatyön kulku ja kyläsuunnitelmien toimenpiteitä. Jos tilaisuudessa julkistetaan useiden kylien kyläsuunnitelmat yhdessä, niin toimenpiteistä poimitaan vain joitakin esimerkkejä, koska tilaisuudesta tulee muuten liian pitkä ja itseään toistava. Tärkeintä on keskustella tilaisuudessa kyläsuunnitelmien merkityksestä, jo suunnittelun aikana toteutetuista asioista ja kylien yhteisistä kehittämissasioista sekä kunnan ja kylien roolista kehittää kyliä.

Ennen julkistamistilaisuutta tehdään tiedotusvälineille tiedote, jossa esitetään suunnittelutyön keskeiset asiat ja painotetaan suunnittelun aikana tehtyjä toimenpiteitä ja kyläsuunnitelmien tulevaa toteuttamista.

Julkistamistilaisuuden jälkeen kyläsuunnitelmat jaetaan kylillä ja niitä toimitetaan myös sidosryhmille. Kyläsuunnitelmat on hyvä laittaa kylien ja kunnan kotisivuille sekä paikkoihin, joissa kyläläiset ja kesäasukkaat voivat käydä lukemassa niitä, esim. kylätalolle, kyläkauppaan, kyläkoululle, kunnan kirjastoon yms.

8.2 Kyläohjelman työhjeet

Kyläohjelman tarkoituksena on tuoda kylälähtöiset kehittämisasiat mukaan koko kunnan kehittämiseen kunnan strategiasta lähtien aina toteutukseen asti. Kyläohjelmatyön pohjana on kylien kyläsuunnitelmat, joiden kautta kyläohjelmaan saadaan pohjamateriaalia, josta työstetään lopullinen kyläohjelma.

Kun kyläsuunnitelmat ovat valmistuneet kylillä, niin niiden ongelmia, tavoitteita ja toimenpiteitä tarkastelemalla tehdään mind mapit samojen teemojen avulla, joita on käytetty kyläsuunnitelmissa. Näihin mind mapeihin tiivistyy kylien kautta tulevat yhteiset kylien kehittämisasiat. Mind mapien tueksi voidaan vielä ottaa kopiot kyläsuunnitelmien ongelma-tavoite-taulukoista ja toimenpiteistä. Tämä materiaali on työryhmien lähdemateriaalina, kun ne alkavat työstämään kunnan kyläohjelmaa.

Työskentely voidaan käynnistää valtuuston ja johtoryhmän (jota on vahvistettu tarvittaessa joillakin johtoryhmän ulkopuolisilla viranhaltijoilla) ryhmätyönä, joka perustuu samaan työmenetelmään kuin kyläkokouksissa käytetty yhteisöllinen arviointityö. Osallistujat jaetaan työryhmiin ottamalla luku kuuteen ja aluksi työryhmät täydentävät ja korjaavat oman mind mapinsa vastaamaan teeman kuvaamaa tilannetta kunnassa ja kylillä. Seuraavaksi työryhmä tekee fläppipaperille toimenpide-esityksiä teemastaan. Tämän jälkeen otetaan uudestaan luku kuuteen ja työskennellään uusilla kokoonpanoilla niin, että uudet työryhmät kiertävät kaikki teemat läpi täydentäen mind mappeja ja fläpeille tehtyjä ehdotuksia. Lopuksi parit käyvät plussaamassa mielestään parhaat ehdotukset seinille kiinnitetyiltä fläppipapereilta. Ennen tilaisuuden päättymistä tarkistetaan mitkä ehdotukset ovat saaneet eniten kannatusta ja päätetään tilaisuus. Tilaisuuteen menee aikaa noin 2-3 tuntia.

Kylien edustajat kokoontuvat työstämään valtuutettujen ja viranhaltijoiden tekemiä toimenpiteitä omista näkökulmistaan. Ennen tilaisuutta valtuutettujen ja viranhaltijoiden plussaamat ehdotukset on kirjoitettu fläppipapereille teemoittain. Kylien edustajat jaetaan kuuteen ryhmään ottamalla luku kuuteen. Työryhmät täydentävät fläppien ehdotuksia. Työryhmät kiertävät kaikki fläpit läpi ja lopuksi parit plussaavat teemoittain parhaat ehdotukset.

Näiden vaiheiden jälkeen fläppien toimenpiteet kirjoitetaan alustavaan kyläohjelmaan toimenpideluetteloksi, jossa esitetään mitä halutaan saada aikaiseksi, miten asia toteutetaan ja ketkä sen tekevät. Tärkeätä on joka toimenpiteen kohdalla miettiä kunnan ja kylien välistä roolia toteutuksessa. Toimenpiteissä on muitakin toteuttajatahoja, mutta kunta ja kylät ovat läpi ohjelman tärkeimmät toteuttajatahot.

Alustava kyläohjelma mennään läpi kunnan johtoryhmän kanssa. Tällöin ohjelmaa tarkastellaan erityisesti vastuu- ja toteuttajatahojen suhteen, mutta myös toimenpiteiden sisältöjä ja toteuttamistapoja tarkistetaan. Tässä vaiheessa kyläohjelmaan on kirjoitettu myös ohjelman muut luvut kuten johdanto, seuranta ja päivitys sekä toteutusasiat. Tilaisuuden jälkeen kyläohjelma on melko valmis

viimeistelytilaisuutta varten. Ennen viimeistelytilaisuutta kyläohjelmaluonnos lähetetään valtuutetuille, viranhaltijoille ja kylien edustajille tarkistettavaksi.

Seuraavassa vaiheessa valtuutetut, viranhaltijat ja kylien edustajat kokoontuvat yhdessä tarkistamaan kyläohjelman ennen sen julkistamista. Osallistujat jaetaan työryhmiin esim. 5-6 henkilöä / ryhmä. Ohjelma mennään vaihe vaiheelta läpi. Ensin tarkistetaan ohjelman lukujen tekstit kuten johdanto, seuranta ja päivitys, seuraavaksi toteutusasiat ja sen jälkeen jokainen teema erikseen. Työryhmät keskustelevat jokaisesta aiheesta noin 15 min ja tämän jälkeen ryhmiltä kysytään täydennyksiä tai korjauksia käsiteltävästä asiasta. Tässä vaiheessa ohjelmaan tulee yleensä vain pieniä tarkennuksia ja korjauksia, joten työ sujuu melko nopeasti vaihe vaiheelta. Tilaisuus kestää runsaat pari tuntia.

Tämän jälkeen kyläohjelma kirjoitetaan puhtaaksi ja julkistetaan. Julkistamistilaisuuteen kutsutaan kaikki kyläohjelmaan osallistuneet tahot ja tilaisuus voi olla myös avoin muille kuntalaisille. Kyläohjelman laadintavaiheet ja sisältö sekä toteus esitellään tilaisuudessa. Lisäksi tilaisuuteen varataan aikaa keskustelulle. Tilaisuudesta tehdään tiedotteet tiedotusvälineille. Kyläohjelma jaetaan kaikille kylille ja kunnan viranhaltijoille ja luottamushenkilöille. Ohjelma laitetaan kunnan kotisivuille.

*Toivo on
kuin tie maaseudulla;
siellä ei ollut tietä,
mutta riittävä määrä ihmisiä
sai sen kävellen aikaan.*

Lin Yutang

LIITTEET

Liitteenä on kyläsuunnitteluun ja kyläohjelmatyöhön soveltuvat mallit, joiden avulla voidaan tehdä osallistavasti ja sitä kautta sosiaalista pääomaa kartuttavaa paikallista kehittämistyötä. Mallit soveltuvat lähes sellaisinaan monen kylän tai kunnan tarpeisiin. Jos malleja haluaa muuttaa, on hyvä kysyä itseltään, että tekeekö sen siksi, että parantaisi entisestään niiden osallistavaa ja sosiaalista pääomaa kartuttavaa otetta vai haluaako vain oikaista ja nopeuttaa asioita sillä perinteisellä suunnittelutavalla, jolla näennäisesti saadaan tehokkaan ja tärkeän näköisiä papereita aikaiseksi, mutta valitettavasti vähemmän konkreettisia tuloksia käytännön elämässä.

Liitteenä ovat seuraavat mallit ja työpohjat sekä lähteet:

Kyläsuunnittelu

Kyläsuunnittelun vaiheet	Liite 1
Kyläkyselyn saatekirjemalli	Liite 2
Kyselylomake	Liite 3
Kyläkyselyn koodauspohja	Liite 4
Mind map -malli	Liite 5
Sähköinen laskentapohja	Liite 6
Kyläkyselyn yhteisöllinen arviointimalli	Liite 7
Kyläsuunnitelmamalli	Liite 8

Kyläohjelma

Kyläohjelman vaiheet	Liite 9
Kyläohjelmamalli	Liite 10

*Järkevää on työ,
eivät työn hedelmät.
Sinun pitää tehdä oikein.
Hedelmiä ei ehkä
tule sinun aikanasi,
mutta se ei tarkoita,
että voisit lakata
tekemästä sitä,
mikä on oikein.*

*Et ehkä koskaan saa tietää työsi tuloksia,
mutta ellet tee mitään,
ei tuloksia synny lainkaan.*

Mahatma Gandhi

KYLÄSUUNNITTELUN VAIHEET

- 1. Kylän rajaus (osa-alueet)**
- 2. Kyläsuunnitteluryhmän valinta**
 - Noin 3-5 henkilöä tai kyläyhdistyksen hallitus
- 3. Kyläsuunnittelutyön käynnistymisestä tiedottaminen**
 - Lehtijuttu, kyläkokous, kylätiedote yms.
 - Yhteydenotto kylän eri yhdistyksiin ja kuntaan
- 4. Kyläkyselyn teko**
 - Talouskohtainen jakelu (mallipohja)
- 5. Kyläkyselyn tietojen purkaminen kyläsuunnitelmapohjalle**
 - Tiedot puretaan koodauspohjalle
 - Yhteistoimintaa mittaavat väittämien tulokset siirretään sähköiselle laskentapohjalle
 - Tehdään mind mapit teemoittain
- 6. Ensimmäinen kyläkokous, jossa käsitellään kyläkyselyn tiedot**
 - Keskustellaan kyläsuunnittelusta yleensä ja tehdään yhteisöllinen arvio
 - Tuotetaan arvioi kylän nykytilasta ja tehdään toimenpide-ehdotukset
- 7. Kyläsuunnitelman muokkaus kyläkokouksen perusteella**
 - Kirjoitetaan kyläsuunnitelmaluonnos kyläsuunnitelman mallipohjalle
- 8. Toinen kyläkokous, jossa käsitellään lähes valmis kyläsuunnitelma**
 - Täydennetään ja hyväksytään kyläsuunnitelmaluonnos
- 9. Kyläsuunnitelman kirjoittaminen valmiiksi**
 - Tehdään kyläkokouksen evästysten pohjalta viimeiset korjaukset
- 10. Kyläsuunnitelman julkistaminen**
 - Kutsutaan kylän väki ja sidosryhmät tilaisuuteen tai pidetään kaikkien kylien yhteinen tiedotustilaisuus
 - Tiedotetaan ennen ja jälkeen tilaisuudesta
- 11. Kyläsuunnitelman jakelu**
 - Jaetaan kyläsuunnitelma jokaiseen talouteen ja laitetaan kylätalolle, kyläkauppaan, koululle, kirjastoon, nettiin yms. näyttille
- 12. Juhlitaan onnistunutta työtä ja jaetaan kiitosta muille ja itselle!!!**

SAATEKIRJEMALLI

X-kyläsuunnitteluhanke

HYVÄ VASTAANOTTAJA

X-kylän kyläyhdistys on päättänyt tehdä kyläsuunnitelman kylällemme yhteistyössä X-kyläsuunnitteluhankkeen kanssa. Hanketta toteutetaan samanaikaisesti kunnan eri kylissä. Hanketta rahoittavat ... Hankkeen toteutuksesta vastaa ja hankkeen yhteyshenkilönä on (puh.). Hankkeen asiantuntija ... (puh. ...).

Kylällä kyläsuunnittelutyöstä vastaa kyläsuunnitteluryhmä, johon kuuluvat seuraavat henkilöt: Nimi + puh.nro....

Kyläsuunnitelma valmistuu ..., jolloin ne jaetaan joka talouteen. Suunnitelmaa varten kyläläisiltä kerätään tietoja kylän kehittämisestä oheisella kyselylomakkeella. Kyselylomakkeiden tiedoista tekevät yhteenvedot kylien kyläsuunnitteluryhmät. Kyselyyn vastataan perheittäin (1 lomake/talo/asunto).

Kyläsuunnitelma on asiapaperi, josta näkyy kyläläisten yhteinen tahto kehittää omaa kyläänsä. Kylät tarvitsevat kyläsuunnitelmia hakiessaan kylän ulkopuolista rahoitusta kehittämisasioilleen esim. omalta toimintaryhmältään tai TE-keskukseltaan. Kyläsuunnitelma on myös hyvä keskusteluväline oman kunnan kanssa asioitaessa. Kyläsuunnitelmasta kylän ulkopuoliset yhteistyötahot voivat tarkistaa, että heille esitettävät asiat ovat kylän yhdessä päättämiä ja kannattamia asioita, ja silloin näillä asioilla on suurempi painoarvo päätöksenteossa kuin yksittäisten ihmisten esittämillä ehdotuksilla.

Kyläsuunnitelma kootaan niistä tiedoista, joita kyläläisiltä saadaan kyläkyselyn ja yhteisten kyläkokousten aikana. Osallistumalla kyselyyn sekä kyläkokouksiin olette mukana vaikuttamassa oman kylänne tulevaisuuteen. Jatkossa kyläsuunnitelmaa tullaan tarkistamaan ja seuraamaan vuosittain, joten se on koko ajan kyläläisten yhteinen julkilausuma kylän tulevasta kehittämisestä.

Nyt tehtävät kyläsuunnitelmat ovat myös pohjatietoina koko kunnan kattavalle kyläohjelmalle, jota aletaan tehdä, kun kyläsuunnitelmat on valmistuneet kylille. Kyläohjelmalla sovitaan kunnan ja kylien välisestä kehittämistyöstä kunnan kylien hyväksi.

Palauttakaa täytetyt kyselylomakkeet ... mennessä ... paikkaan/paikkoihin, josta/joista ... kyläyhdistyksen jäsenet keräävät ne. Sulkekaa täytetty lomake samaan kirjekuoreen, missä se on teille jaettu.

Kyläkyselyn tulokset esitellään kaikille kyläläisille kyläkokouksissa. Ensimmäinen kyläkokous pidetäänaika ja paikka.

**X-kylä
KYLÄKYSSELY**

Kesä 2005

Voitte vastata kaikkiin kysymyksiin tai vain itseänne kiinnostaviin ja koskeviin kysymyksiin. Voitte jatkaa vastauksianne paperin kääntöpuolelle, jos vastaustila ei riitä.

1. Millä kylän osa-alueella asutte? _____

2. Oletteko vaki- vai vapaa-ajanasukas? Ympyröikää sopiva vaihtoehto.

1 Vakiasukas 2 Vapaa-ajanasukas 3 Muu, mikä? _____

3. Väestö ja asuminen

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylällä on hyvä asua.				
2. Naapuriapu toimii kylällä hyvin				
3. Kylän väestökehitys on elinvoimaista				
4. Kylälle tulee hankkia uusia asukkaita				
5. Kylän tonttitarjonta tulee kartoittaa ja tontteja tulee markkinoida aktiivisesti				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän väestö- ja asumisasiosta.

4. Elinkeinot

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylällä on sopivasti yrityksiä ja työpaikkoja				
2. Kylän tulevaisuuden kannalta kylän yritys-toiminnan kehittäminen on tärkeätä				
3. Kylän luonto- ja perinneohteita tulee kehittää palvelemaan matkailuyrittäjyyttä				
4. Kylän yritysten palveluita tulee markkinoida kyläläisille ja kylän ulkopuolisille				
5. Taloutemme on kiinnostunut ostamaan yksityisiä siivous-, aterian-, lastenhoito- ja kiinteistöpalveluita				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän elinkeinoasioista.

5. Palvelut

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Lasten päivähoito on hyvin järjestetty				
2. Koululaisten iltapäivähoito on hyvin järjestetty				
3. Koulukuljetukset on hyvin järjestetty				
4. Kylän kouluasiat ovat hyvin hoidettu				
5. Vanhusten palvelut on hyvin hoidettu				
6. Julkiset liikenneyhteydet ovat hyvin järjestetty				
7. Kutsutaksi- ja asiointiliikenne on hyvin järjestetty				
8. Kyläkauppa palvelee hyvin				
9. Postinjakelu on hyvin järjestetty				
10. Seurakuntatoiminta on kylällä hyvin järjestetty				
11. Harrastusmahdollisuudet ja -paikat on kylällä hyvin järjestetty				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän palveluasioista.

6. Yhdyskuntatekniikka

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Tiet ovat hyvässä kunnossa				
2. Kevyen liikenteen olosuhteet ovat hyvät				
3. Vesihuolto toimii hyvin				
4. Taloutemme on kiinnostunut kylän yhteisistä vesihuollon hankkeista				
5. Sähköt toimivat hyvin				
6. Taloutemme on kiinnostunut kylän yhteisistä sähkötoimitustarjouksista				
7. Puhelinyhteydet toimivat hyvin				
8. Tietoliikenneyhteydet toimivat hyvin				
9. TV-kanavat näkyvät hyvin				
10. Viemäri- ja jätevesiasiat on hyvin hoidettu				
11. Taloutemme on kiinnostunut naapuritalojen yhteisistä jätevedenkäsittelyjärjestelmistä				
12. Jätehuolto toimii hyvin				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän tie-, vesi-, sähkö- ja puhelin- yms. asioista.

7. Ympäristö

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylän tienvarsinäkymät ovat siistit				
2. Kylämaisema on hyvin hoidettu				
3. Kylän luontokohteet on hyvin hoidettu				
4. Kylän vesistöt ovat hyvässä kunnossa				
5. Kylän rakennukset on hyvin hoidettu				
6. Kylän perinnepaikat on hyvin hoidettu				
7. Kylälle tulee tehdä maisemanhoitoa opastava suunnitelma				
8. Kylälle tulee tehdä luontoreittejä ja retkeilykohteita				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän ympäristöasioista.

8. Yhdistys- ja yhteistoiminta

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikki yhdistykset				
2. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikkien yhdistysten toiminnan				
3. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikkien yhdistysten yhteyshenkilöt				
4. Kylällä on hyvä talkoohenki				
5. Kylällä järjestetään sopivasti tapahtumia ja toimintaa				
6. Kylän tulee hakea hankerahoitusta kylän kehittämiseen				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän yhdistys- ja yhteistoiminta-asioista.

9. Jos asiat menevät niin kuin toivotte, niin minkälainen kotikylänne voisi mielestänne olla tulevaisuudessa? (Mainitkaa yksityiskohtaisesti teille tärkeitä asioita!)

10. Minkä arvosanan annatte kylän tämän hetken tilanteesta? Ympyröikää sopiva numero.

4 5 6 7 8 9 10

11. Miten tulette itse osallistumaan kylän asioiden hoitoon ja kylän kehittämiseen?

Ympyröikää sopiva vaihtoehto tai vaihtoehdot.

- 1 Osallistun talkoisiin
- 2 Lahjoita tavaraa tai rahaa kylän kehittämiseen
- 3 Osallistun jonkin työryhmän työskentelyyn
- 4 Voin myydä maata uusille asukkaille
- 5 Olen henkisenä tukena kylän aktiivisille kehittäjille
- 6 En halua osallistua mitenkään kylän asioiden hoitoon ja kehittämiseen
- 7 Muu osallistumistapa, mikä?

12. Kylän yhteistoimintaa mittaavat väittämät

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)		Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1.	Kylällämme vallitsee ilmapiiri, jossa jokainen kyläläisen on helppo toimia koko kylän kehittämiseksi.				
2.	Jokaisen kyläläisen panosta ja ideoita yhteisyyden päämäärän hyväksi arvostetaan.				
3.	Tiedonkulku kylässämme sisällä toimii hyvin.				
4.	Kylässämme on sellainen paikka, johon tuntee kuuluvani.				
5.	Kyläläisemme tuntevat kylässämme nykyiset vahvuudet ja heikkoudet.				
6.	Kylässämme historia ja perinteet antavat meidän uskoa kehittää kylässämme.				
7.	Yhteistyö kyläläisten välillä on vilkasta ja on vienyt kylässämme asioita eteenpäin.				
8.	Kylässämme eri yhdistysten ja muiden toimijoiden yhteistyö on tuottanut hyviä tuloksia kylässämme.				
9.	Kylässämme on luonut hyvät suhteet kylän ulkopuolisiin tahoihin, jotka tekevät mielellään yhteistyötä kanssamme.				
10.	Kylässämme on löytänyt hyvin yhteisiä tavoitteita ja tahtoa kylän kehittämiseksi erilaisissa tilanteissa.				
11.	Kylässämme on omatoiminen ja aloitteellinen.				
12.	Kylässämme osaa hankkia tarvittavat resurssit asioiden toteuttamiseen.				
13.	Kylässämme on oppinut käyttämään entistä parempia yhteistyötapoja kehittämistoiminnassaan.				
14.	Kylässämme hankkii aktiivisesti tietoa kylätoimintaan liittyvistä asioista.				
15.	Kylässämme seuraa ja arvioi omaa toimintaansa jatkuvasti.				

13. Mihin suuntaan kylän ilmapiiri on mielestänne kehittynyt viime aikoina? Ympyröikää sopiva vaihtoehto

- 1 Entistä selvästi huonompaan suuntaan
- 2 Entistä vähän huonompaan suuntaan
- 3 Entistä vähän parempaan suuntaan
- 4 Entistä selvästi parempaan suuntaan

X-kyläyhdistys kiittää vastauksistanne!

X-kylä
Kyläkysely

Kesä 2005

Koodauspohja (tukkimiehen kirjanpitoa varten)

Jaetut lomakkeet _____

Palautetut lomakkeet _____

1. Millä X-kylän alueella asutte?

Osa-alueen nimi	Tukkimiehen kirjanpito	Yhteensä
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

2. Oletteko vaki- vai vapaa-ajanasukas?

1 Vakiasukas	Yht.	2 Vapaa-ajanasukas	Yht.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

3 Muu, mikä?

	Yht.
_____	_____
_____	_____
_____	_____

3. Väestö ja asuminen

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylällä on hyvä asua.				
2. Naapuriapu toimii kylällä hyvin				

	-2	-1	+1	+2
3. Kylän väestökehitys on elinvoimaista				
4. Kylälle tulee hankkia uusia asukkaita				
5. Kylän tonttitarjonta tulee kartoittaa ja tontteja tulee markkinoida aktiivisesti				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän väestö- ja asumisasiosta.

-

4. Elinkeinot

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylällä on sopivasti yrityksiä ja työpaikkoja				
2. Kylän tulevaisuuden kannalta kylän yritystoiminnan kehittäminen on tärkeää				
3. Kylän luonto- ja perinneohteita tulee kehittää palvelemaan matkailuyrittäjyyttä				
4. Kylän yritysten palveluita tulee markkinoida kyläläisille ja kylän ulkopuolisille				
5. Taloutemme on kiinnostunut ostamaan yksityisiä siivous-, ateriat-, lastenhoito- ja kiinteistöpalveluita				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän elinkeinoasioista.

-

5. Palvelut

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Lasten päivähoido on hyvin järjestetty				
2. Koululaisten iltapäivähoito on hyvin järjestetty				
3. Koulukuljetukset ovat hyvin järjestetty				
4. Kylän kouluasiat ovat hyvin hoidettu				
5. Vanhusten palvelut ovat hyvin hoidettu				
6. Julkiset liikenneyhteydet ovat hyvin järjestetty				
7. Kutsutaksi- ja asiointiliikenne on hyvin järjestetty				
8. Kyläkauppa palvelee hyvin				
9. Postinjakelu on hyvin järjestetty				
10. Seurakuntatoiminta on kylällä hyvin järjestetty				
11. Harrastusmahdollisuudet ja -paikat on kylällä hyvin järjestetty				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän palveluasioista.

-

6. Yhdyskuntatekniikka

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Tiet ovat hyvässä kunnossa				
2. Kevyen liikenteen olosuhteet ovat hyvät				
3. Vesihuolto toimii hyvin				
4. Taloutemme on kiinnostunut kylän yhteisistä vesihuollon hankkeista				
5. Sähköt toimivat hyvin				
6. Taloutemme on kiinnostunut kylän yhteisistä sähkötoimitustarjouksista				
7. Puhelinyhteydet toimivat hyvin				
8. Tietoliikenneyhteydet toimivat hyvin				
9. TV-kanavat näkyvät hyvin				
10. Viemäri- ja jätevesiasiat ovat hyvin hoidettu				
11. Taloutemme on kiinnostunut naapuritalojen yhteisistä jätevedenkäsittelyjärjestelmistä				
12. Jätehuolto toimii hyvin				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän tie-, vesi-, sähkö- ja puhelin- yms. asioista.

-

7. Ympäristö

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kylän tienvarsinäkymät ovat siistit				
2. Kylämaisema on hyvin hoidettu				
3. Kylän luontokohteet ovat hyvin hoidettu				
4. Kylän vesistöt ovat hyvässä kunnossa				
5. Kylän rakennukset ovat hyvin hoidettu				
6. Kylän perinnepaikat ovat hyvin hoidettu				
7. Kylälle tulee tehdä maisemanhoitoa opastava suunnitelma				
8. Kylälle tulee tehdä luontoreittejä ja retkeilykohteita				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän ympäristöasioista.

-

8. Yhdistys- ja yhteistoiminta

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)	Täysin eri mieltä -2	Vähän eri mieltä -1	Vähän samaa mieltä +1	Täysin samaa mieltä +2
1. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikki yhdistykset				
2. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikkien yhdistysten toiminnan				

	-2	-1	+1	+2
3. Kyläläiset tuntevat hyvin kylän kaikkien yhdistysten yhteyshenkilöt				
4. Kylällä on hyvä talkoohenki				
5. Kylällä järjestetään sopivasti tapahtumia ja toimintaa				
6. Kylän tulee hakea hankerahoitusta kylän kehittämiseen				

Kirjoittakaa tähän mielipiteitänne ja ajatuksianne kylän yhdistys- ja yhteistoiminta-asioista.

-

9. Jos asiat menevät niin kuin toivotte, niin minkälainen kotikylänne voisi mielestänne olla tulevaisuudessa? (Mainitkaa yksityiskohtaisesti teille tärkeitä asioita!)

-

10. Minkä arvosanan annatte kylän tämän hetken tilanteesta? Ympyröikää sopiva numero.

Tukkimiehen kirjanpito

Lukumäärä

Yhteissumma

4 _____ x 4 = _____

5 _____ x 5 = _____

6 _____ x 6 = _____

7 _____ x 7 = _____

8 _____ x 8 = _____

9 _____ x 9 = _____

10 _____ x 10 = _____

Yhteensä sekä lomakkeiden lukumäärä ja yhteissumma _____

Yhteissumma jaettuna arvosanan antaneiden lomakkeiden lukumäärällä on keskiarvo

Keskiarvo ____

11. Miten tulette itse osallistumaan kylän asioiden hoitoon ja kylän kehittämiseen?

Ympyröikää sopiva vaihtoehto tai vaihtoehdot.

- 1 Osallistun talkoisiin _____ lkm
- 2 Lahjoita tavaraa tai rahaa kylän kehittämiseen _____ lkm
- 3 Osallistun jonkin työryhmän työskentelyyn _____ lkm
- 4 Voin myydä maata uusille asukkaille _____ lkm
- 5 Olen henkisenä tukena kylän aktiivisille kehittäjille _____ lkm
- 6 En halua osallistua mitenkään kylän asioiden hoitoon ja kehittämiseen _____ lkm
- 7 Muu osallistumistapa, mikä? _____ lkm
- _____ lkm _____ lkm
- _____ lkm _____ lkm

12 kylän yhteistoimintaa mittaavat väittämät

Rastittakaa sopiva vaihtoehto (X)		Täysin samaa mieltä	Vähän samaa mieltä	Vähän eri mieltä	Täysin eri mieltä
		-2	-1	+1	+2
1.	Kylällämme vallitsee ilmapiiri, jossa jokainen kyläläisen on helppo toimia koko kylän kehittämiseksi.				
2.	Jokaisen kyläläisen panosta ja ideoita yhteisessä päätöksentekoprosessissa arvostetaan.				
3.	Tiedonkulku kylässämme sisällä toimii hyvin.				
4.	Kylässämme on sellainen paikka, johon tunnen kuuluvani.				
5.	Kyläläisemme tuntevat kylässämme nykyiset vahvuudet ja heikkoudet.				
6.	Kylässämme historia ja perinteet antavat meidän uskoa kehittää kylässämme.				

		-2	-1	+1	+2
7.	Yhteistyö kyläläisten välillä on vilkasta ja on vienyt kylämme asioita eteenpäin.				
8.	Kylämme eri yhdistysten ja muiden toimijoiden yhteistyö on tuottanut hyviä tuloksia kylällämme.				
10.	Kylämme on löytänyt hyvin yhteisiä tavoitteita ja tahtoa kylän kehittämiseksi erilaisissa tilanteissa.				
11.	Kylämme on omatoiminen ja aloitteellinen				
12.	Kylämme osaa hankkia tarvittavat resurssit asioiden toteuttamiseen.				
13.	Kylämme on oppinut käyttämään entistä parempia yhteistyötapoja kehittämistoiminnassaan.				
14.	Kylämme hankkii aktiivisesti tietoa kylätoimintaan liittyvistä asioista.				
15.	Kylämme seuraa ja arvioi omaa toimintaansa jatkuvasti.				

13. Mihin suuntaan kylän ilmapiiri on mielestänne kehittynyt viime aikoina? Ympyröikää sopiva vaihtoehto

Tukkimiehen kirjanpito

Yhteensä

1 _____

_____ lkm

2 _____

_____ lkm

3 _____

_____ lkm

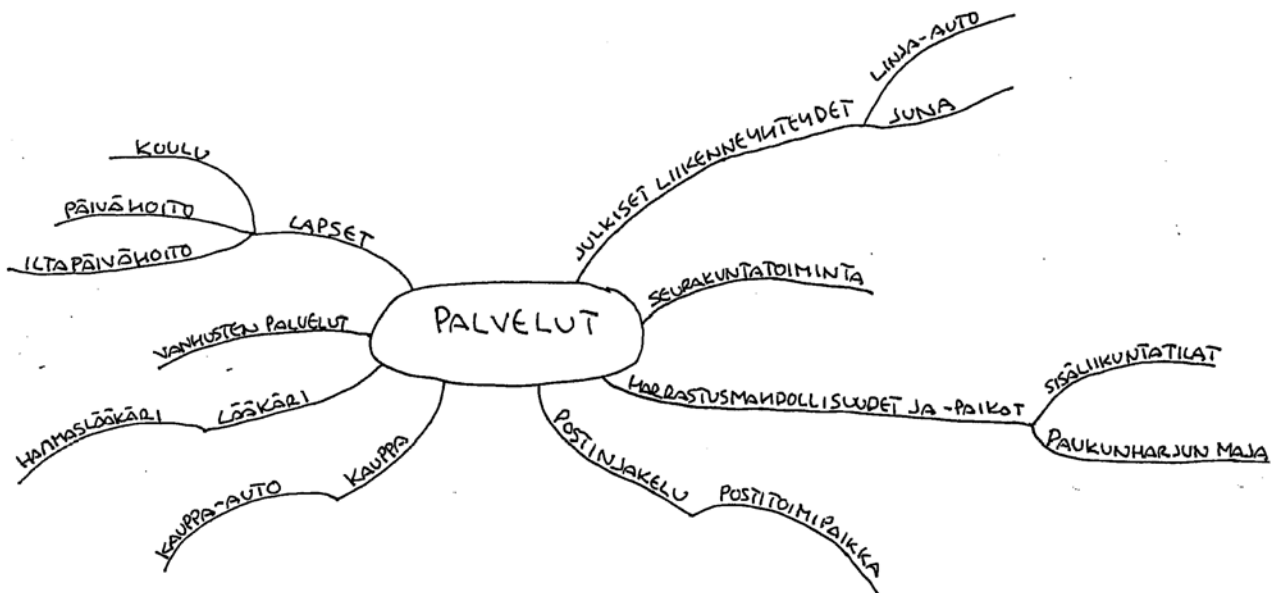
4 _____

_____ lkm

MIND MAP –MALLI

Mind map eli mielikuvakartta syntyy asiaa tai ilmiötä kuvaavista avainsanoista ja niiden välisistä hierarkiasta. Kartan keskelle kirjoitetaan teeman nimi esim. Väestö ja asuminen. Nimestä vedetään haaroja eri suuntiin ja haaroihin kirjoitetaan teemaan liittyviä ongelmia ja kehittämiskohteita, joita kyseisellä kylällä on ja jotka löytyvät kyläkyselyn yhteenvedosta koodauspohjalta. Nimestä lähtevät päähaarat haarautuvat tarvittaessa sivuhaaroihin, jotka liittyvät päähaaran asioihin.

Ohessa erään kylän palveluista laadittu mind map. Samalla periaatteella voidaan tehdä mielikuvakartta myös muista kylän toimintaa koskevista teemoista.

SÄHKÖINEN LASKENTAPOHJA

Kylän yhteistoimintaa koskevat tulokset voidaan käsitellä helposti valmiin laskentapohjan avulla. Laskentapohja löytyy osoitteesta ja sitä varten tarvitaan Exel 95 –ohjelma.

Kysymyksen 12 kylän yhteistoimintaa kuvaavat väittämät edustavat yhteistoiminnan erilaisia teemoja seuraavasti:

1 - 3	Luottamus
3 - 6	Identiteetti
7 - 9	Kumppanuus
10-12	Tahto
12-15	Oppiminen

Kullekin teemalle on oma sivunsa (katso ruudun alareuna). Vastauslomakkeista lasketaan ensin nk. tukkimiehen kirjanpidon avulla yhteen kutakin väittämää koskevat mielipiteet. Näin saadut luvut siirretään Exel -taulukkoon. Ohjelma laskee *kullekin väittämälle* keskiarvon ja keskihajonnan ja piirtää niistä pylväsdiagrammin.

Koko teemalle saadaan keskiarvo, kun yksittäisten väittämien tulokset siirretään sivun alaosaan sijaitsevaan taulukkoon.

Lopulta kaikkien teemojen keskiarvot siirretään yhteenvetosivun taulukkoon. Ohjelma piirtää tuloksista havainnollistavan kaavion. Kaavion avulla eri kylien tuloksia on helppo verrata keskenään.

KYLÄKYSelyn YHTEISÖLLINEN ARVIOINTIMALLI

A. Kyläkyselymateriaalin valmistelu ryhmätyötilaisuuteen

Kun kyläkyselylomakkeiden tiedot on koottu kyselylomakkeen koodauspohjalle, niin koodauspohjalta tiedot tiivistetään mind mapeille (liite 5) teemoittain. Teemoja on kuusi. Työryhmiä varten kyselylomakkeen yhteenvetoja ja mind mappoja kopioidaan niin, että niitä on 3-5 kappaletta jokaisen työryhmän käytössä. Yhteenvedot ja mind mapit pidetään työskentelyn ajan teemojen pöydillä ja osallistujat liikkuvat pöydistä toisiin eri työvaiheissa (paperit pysyvät paikoillaan).

Ryhmätyötä varten tarvitaan yhteenvetojen ja mind mappien lisäksi fläppipaperia ja tummia ja punaisia paksuja tusseja. Lisäksi voi olla kyniä työryhmien jäsenille omia muistiinpanoja varten ja mind mappien täydennyksiä varten. Maalarinteippiä tarvitaan fläppipareiden kiinnittämiseksi seinille. Ryhmätyötilassa on oltava pöytä jokaiselle ryhmälle ja tuolit.

B. Ryhmätyön eri vaiheet

1. Ryhmäytyminen teemaryhmiin
2. Mind mappien täydennys ja ehdotusten tuottaminen teemaryhmissä
3. Ryhmien sekoitus ja täydennysryhmien kierto
4. Arviointiparit
5. Kannatettujen ehdotusten tarkastelu

1. Ryhmäytyminen teemaryhmiin

Ryhmien määrää voidaan vaihdella sen mukaan kuinka paljon osallistujia tulee ryhmätyötilaisuuteen. Ihanteellinen määrä ryhmätyöhön on noin 25-35 henkilöä, mutta pienemmillä ja suuremmilla ryhmillä tullaan myös toimeen. Yli 40 henkilön tilaisuuksissa on otettava käyttöön kuusi teema ja silloin on varattava hieman enemmän aikaa ryhmätyötilaisuudelle. Ryhmäytyminen tehdään ottamalla luku 3:een tai 4:ään tai 5:een tai 6:een eli osallistujat joutuvat sattumanvaraisesti tiettyyn teemaryhmään.

Osallistujien jakaminen ryhmiin eri osallistujamäärillä

9 henkilöä	12 henkilöä	15 - 40 henkilöä
-3 ryhmää, á 3 henk.	-4 ryhmää, á 3 henk.	-5 ryhmää, á 3 - 8 henk.

Teemaryhmät 3 työryhmälle

- A. Väestö ja asuminen ja yhdistys- ja yhteistoiminta
- B. Elinkeinot ja palvelut
- C. Yhdyskuntatekniikka ja ympäristö

Teemaryhmät 4 työryhmälle

- A. Väestö ja asuminen ja ympäristö
- B. Elinkeinot ja palvelut
- C. Yhdyskuntatekniikka
- D. Yhdistys- ja yhteistoiminta

Teemaryhmät 5 työryhmälle

- A. Väestö ja asuminen ja ympäristö
- B. Elinkeinot
- C. Palvelut
- D. Yhdyskuntatekniikka

E. Yhdistys- ja yhteistoiminta

Teemaryhmät 6 työryhmälle

- A. Väestö ja asuminen
- B. Elinkeinot
- C. Palvelut
- D. Yhdyskuntatekniikka
- E. Ympäristö
- F. Yhdistys- ja yhteistoiminta

2. Mind mappien täydennys ja ehdotusten tuottaminen teemaryhmissä

A. Mind mapin täydentäminen

- Ryhmä tutustuu teemansa mind mappiin tai mappeihin.
- Ryhmä tekee täydennykset ja korjaukset mind mappiin tai mappeihin niin, että niissä on ryhmän mielestä kylän keskeisimmät ongelmat tai kehittämiskohteet (teeman nykytila).

B. Ehdotusten tekeminen

- Ryhmä kirjoittaa fläppipaperille ehdotuksia mind mappien ongelmille ja kehittämisasioille.
- Jokaiselle ehdotukselle annetaan numero, mutta sillä ei ole merkitystä tärkeysjärjestyksen kanssa, vaan numero erottaa eri ehdotukset toisistaan seuraavaa työvaihetta varten.

3. Ryhmien sekoitus ja täydennysryhmien kierto

- Teemaryhmien saatua työnsä valmiiksi jokainen osallistuja jää istumaan omaan teemaryhmäänsä siksi aikaa, että otetaan uudestaan luku 3:een tai 4:ään tai 5:een tai 6:een sen mukaan kuinka monta teemaryhmää ensimmäisessä vaiheessa valittiin.
- Osallistujat siirtyvät uuteen ryhmään eli täydennysryhmään saamansa luvun mukaisesti (ykköset A-ryhmään, kakkokset B-ryhmään jne.).
- Osa osallistujista jää saman teeman ryhmän, jossa aloitti. Nämä osallistujat toimivat uudessa täydennysryhmässä emäntinä ja isäntinä selostaen teemaryhmä tekemiä mind mapin täydennyksiä ja ehdotuksia.
- Täydennysryhmän kaikki jäsenet kiertävät kaikki teemat läpi.
- Jokainen osallistuja on vuorollaan emäntänä ja isäntänä siinä teemassa, jossa oli ensimmäisessä ryhmässä eli teemaryhmässä.
- Täydennysryhmät täydentävät nimensä mukaisesti eri teemojen mind mappeja ja ehdotuksia.

4. Arviointiparit

- Kun täydennysryhmät ovat menneet kaikki teemat läpi, niin osallistujat valitsevat itselleen parin, jonka kanssa haluavat arvioida teemojen ehdotukset.
- Fläppipaperit kiinnitetään seinille arvioinnin ajaksi.
- Arviointiparit kiertävä vapaamuotoisesti kaikki teemojen fläppipaperit ja parit antavat esim. 3 +-merkkiä / teema mielestään teeman parhaille ehdotuksille.
- +-merkit tehdään punaisilla tusseilla (ehdotukset on tehty esim. mustalla tai sinisellä tussilla).

5. Kannatettujen ehdotusten tarkastelu

- Lopuksi keskustellaan valituista ehdotuksista ja jatkotoimista (mind mapit ja fläpit kerätään talteen kyläsuunnitteluryhmälle).

KYLÄSUUNNITELMAMALLI

X-kunnassa /kaupungissa sijaitsevan

X-kylän kyläsuunnitelma 2005

Sisällys

	sivu	
1. Johdanto		X
Suunnitelman tarve		
Suunnitelman laadintavaiheet		
Toteutetut toimenpiteet suunnittelun aikana		
Tekijät		
2. Kylän sijainti ja historiikki		X
3. Kylän nykytila		X
Väestö ja asuminen		
Elinkeinot		
Palvelut		
Yhdyskuntatekniikka		
Ympäristö		
Yhdistys- ja yhteistoiminta		
4. Kylä tulevaisuudessa		X
5. Kylän kehittämistavoitteet		X
6. Toimenpiteet		X
Väestö ja asuminen		
Elinkeinot		
Palvelut		
Yhdyskuntatekniikka		
Ympäristö		
Yhdistys- ja yhteistoiminta		
7. Kyläsuunnitelman seuranta ja päivitys		X
8. Yhteystiedot		X

X-kylän kyläyhdistys ry. on tehnyt kyläsuunnitelman yhteistyössä ...

1. Johdanto

Suunnitelman tarve

Kyläsuunnitelmaa tarvitaan ohjaamaan kylän tulevaa kehittämistä. Kyläsuunnittelutyön aikana kyläläiset ovat kokoontuneet yhdessä pohtimaan kylän asioita. Kyläkokouksissa ja suunnittelutilaisuuksissa käydyt keskustelut ja kyläläisiltä saadut tiedot kyläkyselyn avulla ovat kyläsuunnittelutyön tärkein osa, koska osallistumismahdollisuudet suunnittelun alusta lähtien luovat edellytyksiä kyläläisten sitoutumiselle heitä kiinnostavien asioiden toteuttamiseen. Kyläsuunnitelma toimii kyläläisten yhteisenä julkilausumana oman kylän tulevasta kehittämisestä. Kyläsuunnitelman avulla kylä voi neuvotella kunnan ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa toimenpiteiden toteuttamisesta.

Kylän ulkopuolista rahoitusapua haettaessa kyläsuunnitelma välittää rahoittajille tiedon kyläläisten yhteisestä kehittämistahdosta ja sitoutumisesta kyläsuunnitelman toimenpiteiden toteuttamiseen. Monet EU-rahoituskanavat vaativat rahoitushakemuksen liitteeksi kyläsuunnitelman, joka on tehty kyläläisten yhteistyönä.

Nyt valmistunut kyläsuunnitelma on suunnittelutyöhön osallistuneiden kyläläisten yhteinen näkemys kylän kehittämisestä. Tarkoitus on vuosittain seurata ja päivittää kyläsuunnitelmaa, joten kaikki kyläläiset voivat myös jatkossa olla mukana päivittämässä kyläsuunnitelmaa omilla näkemyksillään ja ideoillaan sekä omalla osallistumisellaan toimenpiteiden toteuttamiseen.

Suunnitelman laadintavaiheet

Kyläsuunnitelman teko käynnistyi xx.xx.xx, jolloin pidettiin ...

Kyläkyselylomakkeet jaettiin ... kylän joka talouteen (1 lomake/talous). Lomakkeita jaettiin ... kpl ja niitä palautettiin ... kpl. Kyselyyn vastasi ... vakiasukastaloutta ja ... kesäasukastaloutta. Kyläkokous, jossa käsiteltiin kyläkyselyn tietoja, pidettiin ... Kokoukseen osallistui ... henkilöä. Toinen kyläkokous pidettiin ... ja kokouksessa jatkettiin kyläsuunnitelman käsittelyä. Kokoukseen osallistui ... henkilöä.

Kyläkyselystä ja kyläkokouksista on tiedotettu "lehti-ilmoituksin ja lehtijutuun" sekä kyläkyselyn saatekirjeellä. Lisäksi on jaettu "kylätiedote/-tiedotteita ..."

Valmis kyläsuunnitelma jaettiin kylän joka talouteen ...

Toteutetut toimenpiteet suunnittelun aikana

-Mitä on jo tehty ennen suunnitelman valmistumista? Kirjatkaa pienetkin asiat!

-Toteutetut toimenpiteet suunnittelun aikana ovat usein asioita, joilla on käynnistetty jonkin toimenpiteen toteuttaminen. Ne voivat olla esim. jotakin asiaa käsittelevä kokous jonkin sidosryhmän kanssa tai lisäkysely jostakin asiasta yms.

Tekijät

Kyläsuunnittelutyöstä on vastannut ... kyläyhdistyksen kyläsuunnitteluryhmä, johon ovat kuuluneet seuraavat henkilöt: ... Kyläsuunnitelman kirjoitustyön on hoitanut ... Kyläsuunnittelutyön asiantuntijana on toiminut ...

2. Kylän sijainti ja historiikki

-Lyhyt selvitys kylän osa-alueista (eri kylät/osa-alueet) ja sijainnista (välimatkat kuntakeskukseen ja lähimpiin suurimpiin kaupunkeihin) sekä lyhyt selvitys kylän menneisyydestä - myös kylätoiminnan historiaa (noin ½ - 1 sivu).

3. Kylän nykytila

Kylän nykytilan kuvaus on koottu kyläkyselyn tiedoista, joita on täydennetty kyläkokouksissa ja kyläsuunnitteluryhmän kokouksissa. Kyläkyselyssä kylän nykytila sai asteikolla 4-10 keskiarvoksi ...
-Kysymys 11.

-Kylän nykytilassa tarkastellaan kylän kehittämisen kannalta keskeisiä asioita. Tarkoitus ei ole tehdä täydellistä tutkimusta kylän eri asioista, vaan keskittyä niihin, jotka voimakkaimmin vaikuttaa kylän kehittämiseen ja kyläläisten elämään. Kyläkysely ja kyläkokoukset ovat tärkeimmät lähteet tehtäessä nykytilan kuvausta!

-Eri kylissä korostuvat eri asiat ja eri otsakkeiden alle voi tulla enemmän tai vähemmän asioita.

Väestö ja asuminen

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: väestömäärä, ikärakenne, kesäasutus, tonttitarjonta, tyhjäät asunnot, kylän markkinointi uusille asukkaille, vuokra-asunnot, asumismuodot, kaavoitus, asutuksen sijoittuminen kyläalueella, turvallisuus, naapuriapu yms.

-Kysymys 3 ja mind map.

-Seuraavia väestötietoja voisi esittää tässä: talouksien määrä, kesäasuntojen määrä ja asukasmäärä (nämä voivat olla arvioita, jos esim. kunnasta ei näitä lukuja löydy käyttämältäanne kylärajausalueelta).

Elinkeinot

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: maatilat ja niiden tuotantosuunnat, yritystoiminta, työssäkäynti, yritystoiminnan mahdollisuudet kyläalueella, yritysten yhteistoiminta, yritysten markkinointi yms.)

-Kysymys 4 ja mind map.

-Seuraavia numerotietoa voisi esittää tässä: toimivien maatilojen lukumäärä, eri tuotantosuuntaa harjoittavien tilojen lukumäärä, muiden yritysten lukumäärä (tai luettelo eri alojen yrityksistä ja ammatinharjoittajista, esim. 2 maitotilaa, 3 sikatilaa, 4 viljatilaa, 2 kuorma-autoilijaa, 1 koneyrittäjä, ...).

Palvelut

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: päivähoido, kouluasiat, koulukuljetukset, vanhusten palvelut, linja-auto- ja kuljetuspalvelut, kauppapalvelut, postiasiat, kirjastoautopalvelut, seurankunnan palvelut, harrastusmahdollisuudet ja -paikat yms.

-Kysymys 5 ja mind map.

Yhdyskuntateknikka

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: teiden kunto ja hoito, kevyen liikenteen väylät, liikenneturvallisuus, vesi- ja viemäriasiat, jätehuolto, sähkö-, puhelin- ja tietoliikenneyhteydet, tv-kanavien näkyminen yms.

-Kysymys 6 ja mind map.

Ympäristö

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: kylämaisema, tienvarsinäkymät, siisteys, luontokohteet, vesistöt, rakennusten kunto ja hoito, perinnepaikat yms.

-Kysymys 7 ja mind map.

Yhdistys- ja yhteistoiminta

-Sisältää kyläkohtaisesti seuraavia asioita: kylällä toimivat yhdistykset ja seurat ja niiden tilat ja laitteet, kylä- ja yhdistystoiminta, yhdistysten välinen yhteistyö, kyläläisten osallistuminen kylä- ja yhdistystoimintaan, talkoo- ja hanketyö, tiedottaminen, yhteistyö kunnan ja muiden sidosryhmien kanssa yms.

-Kysymykset 8, 10, 12 ja 13 ja mind map.

4. Kylä tulevaisuudessa

Jos X-kylän asiat kehittyvät asukkaiden toivomalla tavalla, niin tulevaisuuden X-kylä voisi olla seuraavanlainen kylä:

-Tähän kerätään kyselylomakkeelta (kysymys 9) kyläläisten kuvaamia asioita, joista kirjoitetaan kyläsuunnitelman viimeistelyvaiheessa kylää elävästi ja monipuolisesti kuvaava tulevaisuuden ihannetilanne. Kuvausta voidaan täsmentää mind mappien ja toimenpide-ehdotusten antamien suuntaviivojen mukaisesti.

-Kuvaus kirjoitetaan muotoon: Kylä on ...Kylän palvelut ovat...Eli niin kuin kaikki asiat jo olisivat ihan totta!

-Melko lyhyt kuvaus ja muistakaa myös tunteisiin vetoavat asiat.

5. Kylän kehittämistavoitteet

Tähän on koottu kylän tärkeimmät ongelmat eli kehittämiskohteet ja niitä vastaavat tavoitteet, jotka ovat pohjana toimenpiteille. Kehittämiskohteet ja tavoitteet on esitetty Kylän nykytila -luvun mukaisessa järjestyksessä.

-Kylän nykytilasta ja tulevaisuuden kuvauksesta (mind mapit ja toimenpide-ehdotukset) kerätään tärkeimmät asiat, jotka koetaan ongelmiksi tai kehittämiskohteiksi. Ongelmapuolelle kirjoitetaan asian ongelmat ja kehittämiskohteet ja tavoitepuolelle se asia, mikä halutaan ongelman tilalle. Samanlaisia asioita on hyvä niputtaa yhteen.

-Ongelmat ja tavoitteet noudattavat nykytilan asioiden järjestystä (eli ensin väestöön ja asumiseen liittyviä asioita (jos on), sitten elinkeinoihin (jos on), sitten palveluihin jne.).

-Jos jostain nykytilan otsakkeesta ei ole kehittämisasiota, niin se jätetään väliin ja siirrytään seuraavaan otsakkeeseen.

-Kirjoittakaa ongelmat tai kehittämiskohteet ensin ranskalaisin viivoin sopivan otsakkeen alle ja miettikää sitten niille sopivia tavoitteita, jotka kirjoitatte tavoitepuolelle samalle rivitasolle ongelman kanssa.

Kylän ongelmat tai kehittämiskohteet	Kylän tavoitteet
1. Väestö ja asuminen	1. Tavoitteen asioita kuvaava otsake
2. Elinkeinot	2. Tavoitteen asioita kuvaava otsake
3. Palvelut	3. Tavoitteen asioita kuvaava otsake
4. Yhdyskuntatekniikka	4. Tavoitteen asioita kuvaava otsake
5. Ympäristö	5. Tavoitteen asioita kuvaava otsake
6. Yhdistys- ja yhteistoiminta	6. Tavoitteen asioita kuvaava otsake

6. Toimenpiteet

Tässä on esitetty tulevat toimenpiteet yleispiirteisesti. Jokainen toimenpide vaatii yksityiskohtaisen suunnittelun siinä vaiheessa, kun toimenpiteen käytännön toteuttaminen käynnistyy. Osasta toimenpiteistä voidaan tehdä erillinen hankesuunnitelma joko kylän omana hankkeena tai sitten yhteistyössä esim. toisten kylien kanssa. Osa asioista toteutetaan kyläläisten talkootyöllä ja osa asioista toteutuu yhteistyössä oman kunnan ja muiden sidosryhmien kanssa.

Jokainen toimenpide vaatii toteutuakseen kyläläisten aktiivista panosta. Tavoitteena on, että jostakin tietystä toimenpiteestä kiinnostuneet kyläläiset lähtisivät rohkeasti mukaan toteuttamaan heille itselleen tärkeitä asioita. Jokaisen kyläläisen pienikin panos on arvokas yhteisten asioiden toteuttamisessa ja entistä paremman "Kylän" rakentamisessa. Toimenpiteiden toteuttamisesta kiinnostuneet kyläläiset voivat ottaa yhteyttä "Kylän kyläyhdistyksen" puheenjohtajaan tai sihteeriin, jotka ohjaavat kyläsuunnitelman yleistä eteenpäinvientiä.

-Toimenpiteet löytyvät fläppipapereista.

-Jos joitakin teemoja on käsitelty ryhmätöissä yhdessä toisten teemojen kanssa, niin tässä jokainen teema esitellään erillisinä.

-Toimenpiteet kuvataan yleispiirteisesti, koska niiden yksityiskohtainen suunnittelu tehdään toteutuksen yhteydessä. Tähän kirjoitetaan jokaisen toimenpiteen alle vain tärkeimmät toteutettavat asiat ja yleiset toteuttamista kuvaavat tavat.

-Tässä suunnitelmapohjassa olevat työotsakkeet vaihdetaan (samat otsakkeet kuin edellisessä taulukossa tavoitepuolella) kylän omien toimenpiteiden mukaisiksi esim. Väestöstä ja asumisesta voi tulla Tonttimarkkinointi / Uusien asukkaiden hankinta yms.

-Tärkeintä on miettiä mitä tehdään ja miten. Lisäksi toimenpiteissä voidaan mainita rahoituslähteitä (esim. hankerahoitus) ja toteuttajatahoja (suunnitellut yhteistyökumppanit esim. kylän eri yhdistykset, naapurikylät, kunta, tielaitos, hankkeet yms.).

-Toimenpiteet esitetään samassa järjestyksessä kuin ongelma-tavoite-taulukossa asiat on esitetty.

Väestö ja asuminen (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

Elinkeinot (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

Palvelut (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

Yhdyskuntatekniikka (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

Ympäristö (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

Yhdistys- ja yhteistoiminta (Muuttakaa otsake vastaamaan kylänne tilannetta!)

7. Kyläsuunnitelman seuranta ja päivitys

Kyläsuunnitelma tarkistetaan ja päivitetään vuosittain "Kylän kyläyhdistyksen kevät/syyskokouksessa". "Kyläyhdistys" huolehtii kyläsuunnitelman tarkistamisesta ja päivittämisestä ennen kokousta, jolloin kyläkokouksessa voidaan esitellä "johtokunnan/hallituksen" tekemä kyläsuunnitelmaluonnos. Kyläsuunnitelmasta otetaan vuosittain joitakin asioita kyläyhdistyksen toimintasuunnitelmaan.

Päivitetty kyläsuunnitelma tai sen tiivistelmä jaetaan vuosittain joka talouteen kyläkokouksen jälkeen. "Kunnan kyläyhteyshenkilölle" toimitetaan vuosittain päivitetty kyläsuunnitelma "kevät/syyskokouksen" jälkeen.

-Tässä kerrotaan miten kyläsuunnitelma pidetään ajantasalla vuosittaisella seurannalla ja päivityksellä omassa kylätoiminnassa omalla kylällä. Miettikää ja kuvatkaa omalle kylällemme sopiva käytäntö ja muuttakaa valmis teksti vastaamaan kylänne tilannetta.

Ensimmäinen päivitysajankohta

Kyläsuunnitelma päivitetään ensimmäisen kerran ...

8. Yhteystiedot

-Kyläsuunnittelusta vastaavan /vastaavien yhdistysten toimihenkilöiden yhteystiedot (nimi, osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite).

-Kylän kotisivun osoite (jos on).

KYLÄOHJELMAN VAIHEET

1. Tiedotetaan kylien ja kuntien edustajille kyläohjelmatyöstä

- Laitetaan tiedotteet kylien ja kuntien edustajille
- Tehdään tiedote tiedotusvälineille

2. Järjestetään keskustelutilaisuus kyläohjelmatyöstä kylien ja kuntien edustajille

- Keskustellaan yleisesti kyläohjelman tekemisestä ja sen merkityksestä

3. Tehdään mind mapit kyläohjelmatyön aloitusta varten

- Käytetään samoja teemoja kuin kyläsuunnittelutyössä (A-F)
- Kerätään yhteisiä kyliä koskevia ongelmia ja kehittämisasiota mind mappeihin

4. Pidetään ryhmätyö, johon osallistuvat valtuutetut ja kunnan johtoryhmän jäsenet

- Kunnan johtoryhmän lisäksi voidaan tilaisuuteen kutsua joitakin muitakin viranhaltijoita, jotka täydentävät johtoryhmän edustamaa osaamista
- Varataan työskentelyyn noin 2-3 tuntia
- Tilaisuuden aluksi kerrotaan pääasiat kyläohjelmatyöstä ja tilaisuuden kulusta sekä tavoitteista
- Käytetään samaa ryhmätyömenetelmää kuin on esitetty liitteessä 5 eli yhteisöllistä arviointimallia

5. Valtuutettujen ja kunnan johtoryhmän tekemät toimenpide-ehdotukset kirjoitetaan puhtaaksi uusille fläppipapeille

- Puhtaaksi kirjoitetaan ne toimenpide-ehdotukset, jotka ovat saaneet +-merkkejä.

6. Pidetään ryhmätyö, johon osallistuvat kylien edustajat

- Kylien edustajat jaetaan ryhmiin ottamalla luku kuuteen
- Kerrotaan pääkohdat kyläohjelmantyöstä ja tilaisuuden kulusta sekä tavoitteista
- Kaikki ryhmät kiertävät täydentämässä valtuutettujen ja johtoryhmän tekemät fläppipaperit
- Lopuksi parhaat ehdotukset arvioidaan pareittain ja ne merkitään +-merkein, esim. 3 +-merkkiä / teema / pari

7. Kirjoitetaan toimenpiteen kyläohjelmaluonnokseen

- Toimenpiteet kirjoitetaan teemoittain (+-merkkejä saaneet)
- Kirjoitetaan jokaiselle toimenpiteelle otsake, toimenpiteen tavoitetila, toimenpiteen sisältö sekä vastuu- ja yhteistyötahot
- Kirjoitetaan alustavasti kyläohjelman muiden lukujen sisältöjä

8. Kyläohjelman muokkaus kunnan johtoryhmän kanssa

- Tarkennetaan ohjelman toimenpiteiden tavoitetilaa, sisältöä sekä vastuu- ja yhteistyötahoja
- Muokataan kyläohjelman muita lukuja

9. Kyläohjelman kommentointikierros

- Laitetaan kyläohjelma sähköpostina (tarvittaessa myös tavallisena postina) kylien edustajille, valtuutetuille ja viranhaltijoille (myös muille kuin johtoryhmän jäsenille) kommentoitavaksi

10. Tehdään kyläohjelmaan kommentointikierroksen ehdottamat korjaukset ja täydennykset

11. Kyläohjelman tarkistusilaisuus kylien edustajille, valtuutetuille ja kunnan johtoryhmälle

- Jaetaan osallistujat työryhmiin (5-6 henkilöä / ryhmä, ryhmistä tehdään sekaryhmiä, joissa on eri tahojen edustajia)
- Mennään ohjelma vaihe vaiheelta läpi
- Työryhmät keskustelevat noin 15 min / vaihe keskenään
- Työryhmiltä pyydetään korjaus- ja täydennysehdotuksia jokaisen ryhmäkeskustelun jälkeen

12. Kyläohjelma kirjoitetaan puhtaaksi ja julkistetaan

- Pidetään kaikille kuntalaisille avoin keskustelu- ja julkistamistilaisuus
- Kutsutaan kylien edustajat, valtuutetut ja kunnan johtoryhmä omilla kutsuilla paikalle
- Tehdään tilaisuudesta ennakkoon tiedote tiedotusvälineille
- Jaetaan kyläohjelma kylien edustajille, kunnan luottamushenkilöille ja viranhaltijoille sekä sidosryhmille
- Laitetaan kyläohjelman kunnan kotisivuille

KYLÄOHJELMAN MALLIPOHJA

X-kunnan kyläohjelma

1. Johdanto

Prosessin kuvaus

- Mitä eri vaiheita kyläohjelmatyössä on ollut
- Ketkä ovat osallistuneet työskentelyyn
- Ketkä ovat vastanneet työskentelystä

Sisällön esittely

-Teemat

- G. Väestö ja asuminen
- H. Elinkeinot
- I. Palvelut
- J. Yhdyskuntatekniikka
- K. Ympäristö
- L. Yhdistys- ja yhteistoiminta

-Teemojen sisällön esittely (A-E ovat konkreettista tekemistä ja F edustaa ohjelmaa toteuttavaa koneistoa)

-Joissakin tapauksissa voidaan yhdistää pari teemaa yhteen lopullisessa kyläohjelmassa, mutta F-teema on hyvä pitää aina omana kokonaisuutenaan.

Toteuttajatahot

- Kunnan ja kylien rooli
- Muut toteuttajatahot

2. Tavoitteet

- Omaehtoisen kehittämisen idea
- Kyläohjelma on osa kunnan strategiaa
- Omaehtoisen kehittämistyön edut: lisäresurssit, juurtuminen, palveluiden laaduntarkistus, yhteisöllisyyden kehittäminen yms.
- Omaehtoisuuden kehittäminen ohjaa kuntaa kehittämisrahoitusta

3. Seuranta ja päivitys

- Vuosittainen kylätapaaminen (jossa on myös kunnan edustusta ja työmuotoina on hyvä käyttää osallistavia menetelmiä)
- Kylien päivitysmateriaali: kyläsuunnitelmien päivityksen kautta tulevat asiat
- Hallinnon päivitysmateriaali: kyläohjelman toteuttamisen eteneminen eri hallintokunnissa ja uudet esilletulleet asiat
- Kyläaluejaon tekeminen kuntaan, jotta kyläohjelman asioita voidaan seurata kylien toiminnallisen aluejaon mukaisesti
- Kyläohjelman vastuuhenkilö esim. maaseutuasiamies koordinoi seurantaa ja päivitystä

4. Toteutuksen organisointi ja rahoitus

- Kunta: Omatoimiraha pieniin talkoopohjaisiin kohteisiin ja toimintaraha, joka kylät saavat kun toimittavat päivitetyt kyläsuunnitelman ja yhteystietonsa kuntaan vuosittain
- Kunta toteuttaa oman budjettinsa puitteissa

- Kylät toteuttavat kyläsuunnitelmien toteuttamisen yhteydessä talkootyöllä, omalla rahoituksellaan tai hankerahoituksena
- Hankerahoituksen käyttö

5. Toimenpiteet

- Toimenpiteet kirjoitetaan järjestyksessä (A-F)
- Toimenpiteen otsake, joka kertoo lyhyesti toimenpiteen kohteen tai sisällön
- Toimenpiteen tavoitetilä, joka kertoo mihin toimenpiteellä pyritään
- Toimenpiteen sisältö, joka kertoo mitä toimenpiteessä yleispiirteissään tehdään
- Toimenpiteen vastuu- ja yhteistyötahot, joka kertoo mitkä eri toimijat ovat mukana toimenpiteen toteuttamisessa

Ohjelmaan laitetaan myös kunnan yhteystiedot ja kotisivun osoite

Lähteet

Käsikirjassa on viitattu seuraaviin lähteisiin:

Borban, M., 1989. Esteem Builders. A K –8 Sel Esteem Curriculum for Improving Studen Achievement, Behavior and School Climate. Torrance, California.

Släen, T. 2004. Dynaamisen projketin käsikirja. Working together – huipputuloksiin DÄYNAAMISISSA PROJEKTEISSA. Versio 20040222. Innomieli Oy. Moniste 74 p.

Swantz, M.-L., 2004. Aikani Afrikassa. Ajatus Kirjat, Jyväskylä.

Vehmasto, E., Vuorio, H., Lahtinen, E. 2003. Toimintaryhmäjoukueen pelikirja: itsearviointinilla yhteispeleitäidot kuntoon. Maaseudun paikalliset toimintaryhmät 1/2003. 76p.

Sosiaalista pääomaa koskevaa kirjallisuutta:

Bourdieu, Pierre (1986): “The Forms of Capital”. Teoksessa *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Toimittanut Richardson, John G. Greenwood Press. s. 241-258.

Burt, Ronald (1992): *Structural Holes. The Social Structure of Competition*. Harvard University Press, Cambrdge (Mass.)

Coleman, James S. (1988): “*Social Capital in the Creation of Human Capital*”. *American Journal of Sociology* vol 94. s. 95-120.

Coleman, James S. (1990): *Foundations of Social Theory*. The Belknap Press of Harvard University Press.

Granovetter, Mark S. (1973): “The Strength of Weak Ties”. *American Journal of Sociology* vol 78. s. 1360-1380.

Hjerppe, Reino (1998): *Social Capital and Economic Growth*. VATT-keskustelualoitteita 183, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Hyypä, Markku T. (2002): *Sosiaalinen pääoma ja terveys*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Hyyryläinen, Torsti & Kangaspunta, Kari (1999): *Paikallinen kumppanuus pääoma. Tapaustutkimus kumppanuudesta sosiaalisen pääoman rakentajana*. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli.

Hyyryläinen, Torsti & Luostarinen, Sari (toim.) (2000): *Uudet kumppanuudet paikallisen työllisyyspolitiikan koetinkivinä*. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli.

Hyyryläinen, Torsti & Nissinen, Seija & Rouhiainen, Vesa (2002): *Kylävoima. Sosiaalista pääomaa maaseudun kehittämiseen*. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli.

Ilmonen, Kaj (toim.) (2000): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. SoPhi, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Johanson, Jan & Uusikylä, Petri: ”*Sosiaalinen pääoma verkostoissa.*” *Sosiologia* 1/98. S. 17-27.

Lehto, Esko (2000): *Kehittämishanke sosiaalisen pääoman rakentajana*. Teoksessa: Hyyryläinen,

Torsti & Pertti Rannikko (toim.): Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä, 166 - 188. Vastapaino, Tampere.

Putnam, Robert D. (1993): *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton University Press, Princeton.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster.

Ruuskanen, Petri (2001): *Sosiaalinen pääoma – Käsitteet, suuntauksset ja mekanismit.* VATT-tutkimuksia 81, Helsinki.

Ruuskanen, Petri (toim.) (2002): *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille.* PS-kustannus, Jyväskylä.

Woolcock, Michael (2000): ”Sosiaalinen pääoma: menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus”. Teoksessa Kajanoja, Jouko & Simpura, Jussi (toim.): *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia.* Stakes, Raportteja 252, Helsinki.

BIRCATERRA KY

www.kylatoiminta.fi/kylatoiminta/oppaitajaohjeita